

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Omaohjaajatyö lastensuojelulaitoksessa

Susanna Vilkman

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön
koulutusohjelma (210 op)
Arvioitavaksi jättämisaika 05 / 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Susanna Vilkmán	Sivumäärä 64 ja 6 liitesivua
Työn nimi Omaohjaajatyö lastensuojelulaitoksessa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Juha Niiranen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Varatie Tervakoski, Eija Juote	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä tarkastellaan omaohjaajatyötä yksityisessä lastensuojelun erityisyksikössä. Opinnäytetyön tilaaja on lastensuojelulaitoksen yksikön johtaja.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa mitä mieltä lastensuojelulaitoksen lapset ja nuoret, heidän vanhempansa ja lastensuojelulaitoksen ohjaajat ovat lastensuojelulaitoksessa tehtävästä omaohjaajatyöstä ja miten omaohjaajatyötä voisi kehittää.</p> <p>Tavoitteena on omaohjaajatyön kehittämisen lisäksi tehdä tietopaketti omaohjaajatyöstä, jota voidaan käyttää osana lastensuojelulaitoksen ohjaajien perehdyttämistä.</p> <p>Teoriaosuudessa on kuvattu lastensuojelulaitoksen asiakkaita, toimintaympäristöä ja henkilökuntaa sekä lastensuojelulaitoksen arvoja ja toimintaperiaatteita. Omaohjaajatyöstä on pohdittu taustalla olevaa ideologiaa sekä käytännön työtä koko lapsen sijoitusprosessin ajalta.</p> <p>Tietopohjana olen käyttänyt monipuolisesti alan ammattikirjallisuutta sekä lastensuojelulaitoksen ja konsernin omia julkaisuja. Lisäksi olen hyödyntänyt työkokemustani omaohjaajana ja lastensuojelutyössä.</p> <p>Aineistonkeruumenetelmänä tein kyselyn omaohjaajatyöstä, joihin vastasivat vapaaehtoisiksi lupautuneet lapset ja nuoret lastensuojelulaitoksesta, lasten vanhemmat sekä ohjaajat. Käytin suoraa haastattelua lapsille ja nuorille kyselykaavakkeen pohjalta, vanhemmille ja ohjaajille kyselykaavaketta. Opinnäytetyön aineistoksi sain vastaukset neljältätoista lapselta tai nuorelta, viideltä vanhemmalta ja kymmeneltä ohjaajalta.</p> <p>Kyselyjen pohjalta syntyi päätelmä, että omaohjaajatyö lastensuojelulaitoksessa on pääasiassa toimivaa ja osapuolet ovat siihen tyytyväisiä. Lapset ja nuoret kokevat, että he saavat omaohjaajilta tukea, neuvoja ja ohjausta arjessa. Lasten ja nuorten mukaan heidän asioitaan hoidetaan lastensuojelulaitoksessa hyvin. Ohjaajien ja vanhempien näkemys oli, että omaohjaajat välittävät lapsista ja nuorista, omaohjaajatyötä tehdään tunteella ja taidolla. Yhteistyö vanhempien ja viranomaisten kanssa koettiin sujuvaksi. Kehittämistavoitteiksi nousi säännöllisten kotikäyntien ottaminen lastensuojelulaitoksen käytännöksi, lasta tai nuorta ja vanhempia tavattaisiin myös heidän kotonaan. Lasten ja nuorten kanssa haluttaisiin kehittää yksilöllisempiä toimintatapoja kuullen lapsen tai nuoren ja hänen perheensä toiveita.</p>	
Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, omaohjaajatyö, hoito ja kasvat	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activity and Youth Work

ABSTRACT

Author Susanna Vilkmán	Number of Pages 64 and 6
Title Personal instruction work in a child welfare institution	
Supervisor(s) Juha Niiranen	
Subscriber and/or Mentor Varatie Tervakoski, Eija Juote	
<p>Abstract</p> <p>The meaning of this thesis is to study personal instruction work in a special private child welfare institution. The orderer of this thesis is the director of this institution.</p> <p>The aim of this thesis is to chart what children, their parents and the instructors who work at this institution think of personal instruction work done at the institution and how this work can be developed furthermore.</p> <p>The product is also to develop personal instruction work and do an information package that can be used as part of the orientation process of new instructors.</p> <p>The theories section of this thesis describes the institution's client, operational environment, personnel, and the values and principles of the institution. I have also pondered the ideology behind personal instruction work and the concrete work throughout the whole placement process done by personal instructors.</p> <p>The basic information in this thesis consists of a variety of professional literature, our institutions own publications and literature about child welfare work. I have also used my own experiences as a personal instructor in child welfare work.</p> <p>To gather data I used a survey, about personal instruction work, as a method. The survey was answered by volunteer children from the institution, their parents and instructors. The interview I did with the youngsters was based on a questionnaire. Parents and instructors answered straight to the questionnaire. I had fourteen answers from the youngsters, five answers from the parents and ten answers from the instructors.</p> <p>The conclusion based on the questionnaires was that most of the personal instruction work done at the institution is functional and all parties are satisfied by it. The children think that they get support, advice and guidance in their everyday life from their personal instructors. According to the children, their affairs are well taken care of at the institution. Instructor's and parent's view was that personal instructor care about the children and work with passion and skill. Co-operation with parents and authorities was considered fluent. It was stated that developed should still be done considering household visits as a regular method of the institution, where the children and their parents are also visited at the homes of the families. There was also a wish that we could develop even more personal methods to work by listening to the hopes of the children and their families.</p>	
Keywords: child welfare, substitute care, personal instruction work, care and upbringing	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELULAITOS KASVUYMPÄRISTÖNÄ	6
2.1 Asiakkaat ja toimintaympäristö	6
2.2 Henkilökunta	7
2.3 Arvot ja toiminta-ajatukset	8
2.4 Toimintaa ohjaavat hoito- ja kasvatuseriaatteen	10
3 OMAOHJAAJATYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA	11
3.1 Omaohjaajatyö kasvatuserienetelmänä	11
3.2 Omaohjaajatyön toteutus	16
3.2.1 Sijoituksen alkuvaihe	17
3.2.2 Hoito- ja kasvatuserivaihe	21
3.2.3 Sijoituksen päättymisvaihe	25
4 RINNALLA KULKIJA -KOULUTUS	29
5 OPINÄYTETYÖN KYSELY	30
5.1 Kyselyn lähtökohdat, tavoitteet ja menetelmät	30
5.2 Kyselyn toteutus	31
6 KYSELYN TULOKSIA	33
6.1 Nuorten ajatuksia omaohjaajatyöstä	33
6.2 Vanhempien haastattelun tuloksia	38
6.3 Ohjaajien näkemys omaohjaajatyöstä	45
7 POHDINTA KYSELYN POHJALTA	55
7.1 Mikä toimii	55
7.2 Mitä on syytä kehittää	56
8 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA	61
LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee omaohjaajatyötä yksityisessä lastensuojelun erityisyksikössä. Työskentelen ohjaajana tässä lastensuojelulaitoksessa ja toimin kahden lapsen omaohjaajana. Omaohjaajatyö on tärkeä osa lastensuojelulaitoksen arkea ja sillä on merkittävä vaikutus lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen kasvuun ja kehitykseen. Omaohjaajalla on päävastuu lapsen asioiden hoitamisesta ja hän on lapsen luottoaikuinen lastensuojelulaitoksessa.

Omaohjaajatyö on jatkuvasti kehittyvä työmuoto ja tarvitseekin säännöllisin välein pysähtyä tarkastelemaan kuinka toteuttaa omaohjaajatyötä lastensuojelulaitoksessa niin, että lapsi ja hänen perheensä hyötyisivät sijaishuoltoprosessin aikana tehtävästä työstä mahdollisimman paljon. Sijaishuoltoa tarvitsevien lasten määrä näyttää kasvavan koko ajan ja lasten sekä perheiden haasteet ja tuen tarpeet ovat moninaisempia. Myös siksi on tarpeellista aika ajoin tarkastella kohtaako lastensuojelulaitoksessa tehtävä työ lasten ja heidän perheidensä tarpeita.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda lisää tietoa ja näkemystä kuinka omaohjaajatyö palvelisi asiakkaitamme, lapsia ja heidän perheitään, mahdollisimman sujuvasti, tuloksellisesti ja laadukkaasti. Pyrin kuvaamaan omaohjaajatyön ”henkisen” ja ”fyysisen” puolen eli omaohjaajatyö kasvatustieteenä kuvaa taustalla olevaa ideologiaa ja omaohjaajatyön toteutus taas kuvaa lapsen sijoituksen prosessia lastensuojelulaitoksessa eli omaohjaajan käytännön työtä lapsen tukena ja kasvattajana sekä hänen perheensä yhteistyökumppanina.

Tietopohjana käytin aiheeseen soveltuvaa kirjallista aineistoa sekä lastensuojelulaitoksen ja konsernin omia julkaisuja. Lisäksi työkokemukseni lasten- ja nuorten kanssa tehtävästä työstä aina päiväkodista erityiskoulun kautta lastensuojeluun antoi pohjaa opinnäytetyön tekemiselle. Tutkimusmateriaalina olivat tekemäni kyselyt, jotka suuntautuivat lastensuojelulaitoksen lapsille, lasten vanhemmille ja ohjaajille. Kysyin kaikilta osapuolilta kysymyksiä omaohjaajatyöstä samoilla teemoilla, jotta vastausten perusteella voitiin tehdä päätelmiä yhteisestä näkemyksestä miten omaohjaajatyö toimisi mahdollisimman hyvin ja tuloksellisesti lasta ja hänen perhettään palvellen.

2 LASTENSUOJELULAITOS KASVUYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Asiakkaat ja toimintaympäristö

Asiakkaamme ovat 6 - 17-vuotiaista lapsia ja nuoria, joilla on vakavia käytöshäiriöitä, psykologista tai neuropsykiatrista oirehdintaa (esim. autismikirjo, asperger, ADHD). Asiakkaat tulevat lastensuojelulaitokseen asuinkuntansa sosiaalitoimen sijaishuolto päätöksellä. Asiakkaistamme poikia on tällä hetkellä muutama enemmän kuin tyttöjä. Usealla on ollut haasteita suorittaa peruskoulua tai kytkeytyä opiskeluun. Myös arjenhallinnan taidoissa on puutteita, sosiaaliset taidot ovat heikot ja rajoihin asettuminen on vaikeaa. Sijoitukset ovat pääsääntöisesti pitkiä ja kestävät joko peruskoulun loppuun asti tai usein täysi-ikäisyyteen saakka.

Lastensuojelulaitoksessamme on kaksi osastoa, joissa on sijoituspaikka yhteensä 14:sta lapselle ja nuorelle. Samassa rakennuksessa on kaksi tukiasuntoa itsenäistyneille nuorille sekä oma kunnan sivistystoimen alainen koulu erityisopetusta tarvitseville lapsille. Valtaosa lapsensuojelulaitoksen lapsista käykin tätä omaa erityiskoulua. Osastojen ja koulun toiminta on järjestetty siten, että arki on mahdollisimman hyvin strukturoitua sekä ennakoitua. Osastoilla on käytössä viikko-ohjelma, joka sisältää arjen aikataulujen lisäksi pelittömän päivän, yhteiset liikuntahetket, lasten- ja nuorten kokkailupäivät, lasten- ja nuorten tiimit sekä siivous- ja pyykkipäivät. Osalla lapsista on käytössä henkilökohtainen viikko- tai päiväohjelma, joka laaditaan aina lapsen kanssa yhdessä vastaamaan hänen arjen haasteitaan, rytmiään ja sovittuja menoja.

Lapsikohtainen neuropsykiatrinen valmennus kuuluu tärkeänä osana sijoitusprosessiin. Kasvatushenkilökunnan työotteessa on neuropsykiatrisen valmennuksen ajattelumalli ja menetelmät ovat läsnä jokapäiväisessä arjessa. Tarpeen mukaan lapsille on nimetty henkilökohtainen neuropsykiatrinen valmentaja, joka tapaa lasta viikoittaisissa valmennussessioissa.

Lastensuojelulaitoksessa kokoontuu säännöllisesti ART-ryhmä. Ryhmään on valittu lapsia, joilla on haasteita mm. sosiaalisessa käyttäytymisessä ja itsehallinnassa.

Suomen ART ry:n mukaan ART (Aggression Replacement Training®) on menetelmä, joka on kehitetty USA:ssa. Menetelmän kehitti Arnold P. Goldstein ja Barry Glick. Menetelmä tähtää toiminnallisten harjoitusten kautta sosiaalisen, hyväksytyn käyttäytymisen vahvistumiseen. Tavoite on, että nuori kehittyy moraalisessa ajattelussa, oppii parempaa itsehillintää ja uusia sosiaalisia taitoja tullakseen toimeen jokapäiväisessä elämässä. ART:n lähtökohta on, että sosiaalista, yhteisön hyväksymää käyttäytymistä voidaan opettaa ja oppia. ART:ssa on harjoitteita kolmella tasolla: Vihanhallinnan ja tunteiden taso, sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen taso, moraalisen perustelun, arvojen ja ajattelun taso.

Lastensuojelulaitoksessa on aloittamassa säännöllisiä käyntejä myös taideterapeutti, joka tapaa joko yhtä lasta tai pientä lapsiryhmää kerrallaan. Taideterapiassa käsitellään lapsen tunnemaailmaa kuvataiteen menetelmien avulla.

2.2 Henkilökunta

Lastensuojelulaitoksen kasvatushenkilökunta koostuu eri-ikäisistä ja erilaisen koulutus- ja kokemustaustan omaavista sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista. Ohjaajista vähintään 50 % on sosiaali- ja terveydenhuollon AMK- tai opistotasoinen tutkinto esim. yhteisöpedagogi, sairaanhoitaja, sosiaalikasvattaja tai sosionomi. Muut ohjaajat ovat koulutukseltaan lähihoitajia, mielenterveyshoitajia, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajia tai lasten- ja nuorten erityisohjaajia.

Lastensuojelulaitoksessa työntelee yksikön johtaja, molemmilla osastoilla vastaava ohjaaja, 22 vakituista ohjaajaa sekä n. 5-8 tarvittaessa töihin kutsuttavaa tuntityötä tekevää ohjaajaa. Lastensuojelulaitoksen koulussa, joka toimii kunnan sivistystoimen alaisuudessa, työskentelee kaksi erityisopettajaa ja 4 koulunkäyntiavustajaa. Lastensuojelulaitoksessa on myös oma keittäjä ja siivooja.

Vakituinen kasvatushenkilökunta on käynyt tai käy työsuhteensa alussa Neuropsykiatrinen valmentaja-koulutuksen. Porstua ry määrittelee koulutuksen tavoitteiksi antaa tietoa neuro-psykiatrisista oireyhtymistä ja lisätä käytännön keinoja tukea, ohjata ja valmentaa neuropsykiatrisia erityispiirteitä omaavia lapsia, nuoria ja aikuisia.

Lastensuojelulaitoksessa järjestetään säännöllisesti myös MAPA-koulutuksia. MAPA-Finland ry:n mukaan Management of Actual or Potential Aggression eli MAPA tarkoittaa Englannissa kehitettyä koulutusta ja toimintamallia haastavan käytöksen ennaltaehkäisyyn ja turvalliseen hoitoon sosiaali- ja terveysalalla. Mapa-koulutuksen tavoite on opettaa haastavan käytöksen ennakointi ja välttäminen hoidollisen vuorovaikutuksen ja toiminnallisuuden keinoin. Lääkelupa-koulutus kuuluu myös kasvatushenkilökunnan säännöllisesti päivitettäviin koulutuksiin.

Henkilökunta rakentaa toiminnan kivijalan, määrittää toiminnan laatutason ja luo tunnesuhteet lapsiin. On tärkeää, että aikuiset ovat motivoituneita, sitoutuvat työskentelyyn pitkäjänteisesti, kantavat vastuuta, toimivat työssään ammatillisesti ja kykenevät luomaan turvallisen ympäristön lapsille kasvaa ja elää. (Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatuseriaatteen).

2.3 Arvot ja toiminta-ajatukset

Lastensuojelulaitoksen arvoja ovat erilaisuus, yhteisöllisyys, välittäminen, tavoitteellisuus ja esteettisyys. Lastensuojelulaitoksessa arvostetaan eri-ikäisten ja eri koulutuksen omaavien työntekijöiden osaamista. Lapsia kasvatetaan yksilöllisesti hänen taustansa, tilanteensa ja tarpeensa huomioiden. Työyhteisössä on tiivis ja hyvä joukkuehenki ja yhteiset pelisäännöt sovitaan palaverissa. Aikuisten toimivat suhteet edesauttavat lasten kuntoutumista ja hyvinvointia. Myös lasten väliseen vuorovaikutukseen panostetaan. Välitämme lapsistamme aidosti ja työssämme myös osoitamme sen heille. Aikuisten läsnäolo ja sitoutuminen ovat tärkeitä lapsen kuntoutumiseen ja hyvinvointiin. Tavoitteet ohjaavat toimintaamme, toimimme silmälläpitäen lasten henkilökohtaisia ja yhteistyökumppaneiden asettamia tavoitteita. Lastensuojelulaitoksen tilat ovat viihtyisät ja mukavat. Tilat ovat avarat, valoisat ja värikkäät. Lasta kunnioittava ja rauhoittava ympäristö edesauttaa kuntoutumista.

Lastensuojelulaitoksen toiminta-ajatukset ovat:

Räätälöityä ohjausta ja tukea lapsen tarpeiden mukaan (Lastensuojelulaitoksen toiminta-ajatukset).

”Hoidamme haasteelliset lastensuojelutilanteet”. Lastensuojelulaitoksessa vastataan haasteellisiin lastensuojelutilanteisiin, vaikka keskellä yötä ja kiireellisenä sijoituksena, jos kriisitilanne sitä vaatii. Pääsääntöisesti sijoitus kuitenkin hoidetaan suunnitellusti, jolloin lapsella ja hänen perheellään on mahdollisuus tutustua lastensuojelulaitoksen tiloihin ja aikuisiin etukäteen. Sijoitus pyritään hoitamaan mahdollisimman hyvässä yhteistyössä lapsen perheen kanssa, kiinteä ja toimiva yhteistyö on meille tärkeää.

”Tukea koulutielle”. Useat lastensuojelulaitokseen sijoitetut lapset tarvitsevat erityistä tukea koulunkäyntiin. Ohjaajat tekevät tiivistä yhteistyötä erityisopettajien kanssa, tavoitteena tukea lapsen etenemistä opinnoissaan peruskoulu päättötodistukseen saakka.

”Neuropsykiatrista valmennusta tarvitseville”. Osalla lastensuojelulaitokseen sijoitettua lapsista on neuropsykiatrisia tai psykiatrisia ongelmia ja käytöshäiriöitä. Lastensuojelulaitoksen ohjaajat ovat saaneet koulutusta perhetyön erityisosaamisessa ja neuropsykiatrisessa valmentamisessa, heidän tukensa edistää lasten eheytymistä ja kuntoutumista. Säännöllinen neuropsykiatrinen valmennus auttaa lapsia, joilla on ongelmia oman toimintansa ohjaamisessa ja erityisesti neuropsykiatrisesti oirehtivia lapsia ja nuoria.

”Oma huone ja ohjaaja”. Jokainen lapsi saa lastensuojelulaitoksessa oman huoneen ja kaksi omaohjaajaa. Sijoitettua lasta ei kuitenkaan eroteta läheisistään, tavoitteena on, että lapsi käy kotilomilla, mikäli se on lapsen edun mukaista. Työskentelemme yhteistyössä perheen kanssa lapsen hyväksi.

”Lempeästi kasvattaen”. Lastensuojelulaitoksessa ei ole automaattisia seuraamus- käytäntöjä negatiivisesta käyttäytymisestä, vaan lasta motivoidaan ja ohjataan kohti toivottua käyttäytymistä. Huomioimme pienimmätkin edistysaskeleet ja iloitsemme niistä lapsen kanssa. Lastensuojelulaitoksessa työntekijöillä on silti selkeä kasvattajan rooli, he eivät ”kaveeraa” lasten kanssa.

Monipuolinen vapaa-aika osana hyvää arkea (Lastensuojelulaitoksen toiminta-ajatuksat).

”Yhdessä ja yksilöllisesti, aina lapsen ehdoilla”. Lastensuojelulaitoksessa vietetään vapaa-aikaa osana kuntouttavaa ja rentouttavaa hoitokokonaisuutta. Lapsilla on

mahdollisuus monipuoliseen harrastetoimintaan ja erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin, esimerkiksi motocross ajeluun, biljardin tai ilmakiekon pelaamiseen, bänditoimintaan, kuntosaliharjoitteluun, käsitöihin sekä tarina- ja tunneilmaisun ryhmiin. Säännöllisesti lapsille jäljestetään leiritoimintaa ostoittain tai pienryhmin. Leirin sisältö ja kesto määräytyy osallistuvien lasten kunnon ja tarpeiden mukaan.

2.4 Toimintaa ohjaavat hoito- ja kasvatuseriaatteet

Miten minun ja meidän kannattaa olla, ajatella ja toimia sekä kertoa asiakkaistamme, jotta he hyötyisivät yhteistyöstämme?” (Hoidon ja kasvatuksen teoreettinen viitekehys).

Työskentely lastensuojelulaitoksessa rakentuu seuraaville periaatteille:

Ratkaisukeskeisyys. Ongelma on vain ongelma, kaikkiin asioihin löytyy ratkaisu enemminkin tai myöhemmin. Ei keskitytä ongelmiin, vaan löytämään niihin ratkaisuja positiivisen asenteen ja tulevaisuuteen suuntautuneen ajattelun kautta. Lastensuojelulaitoksen henkilökunta on sitoutunut ratkaisukeskeiseen työskentelyyn.

Dialogisuus. ”Puhutko sillä tavalla, että toisessa herää halu kuunnella? Kuunteletko sillä tavalla, että toisessa herää halu puhua?” Puhe on tärkeä työväline lastensuojelulaitoksessa. Puheen kautta kohtaamme toisen ihmisen. On yhtä tärkeää puhua ja kyetä kuuntelemaan ja ymmärtämään toista.

Narratiivisuus. Ihmisen ajattelua ja toimintaa ohjaa enemmän tapahtumalle annettu merkitys kuin tapahtuma itsessään. Lapsi on tottunut kuulemaan tietynlaista tarinaa itsestään ja elämästään, voimme kertoa hänelle vaihtoehtoisia tarinoita ja auttaa näkemään elämänsä tarinat positiivisempina.

Reflektiivisyys. Tutkiva asenne työhön. ”Mistä me nyt puhumme, kun puhumme tästä? Miksi me nyt puhumme tästä? Millä tavalla me nyt puhumme tästä? Mitä tällä tavalla puhuen tästä seuraa? Millä muilla tavoin me nyt voisimme puhua tästä? Mistä kaikesta muusta me nyt voisimme puhua?”

3 OMAOHJAAJATYÖ LASTENSUOJELULAITOKSESSA

3.1 Omaohjaajatyö kasvatusmenetelmänä

Omaohjaajatyöskentelyllä on hyvin suunniteltuna ja toteutettuna suotuisa vaikutus sijoitetun lapsen kasvuun ja kehitykseen. Omaohjaajat huolehtivat kokonaisvaltaisesti lapsen hyvinvoinnista ja arjen sujumisesta lastensuojelulaitoksessa. Jokaiselle lapselle on nimetty kaksi omaohjaaja, joilla on päävastuu lapsen asioiden hoitamisesta. Omaohjaajan tehtävänä on huolehtia, että lapsen asiat sujuvat ja menevät eteenpäin.

Omaohjaajan rooli on tärkeä koko lapsen sijoituksen ajan. Omaohjaaja kulkee lapsen tukena laitokseen tulohetkestä mahdolliseen kotiutumiseen tai itsenäistymiseen saakka. Omaohjaajan rooleina on olla rakkauden antaja, elämän opettaja, rajojen asettaja, kuuntelija, keskustelukumppani, kannustaja ja yhdessä toimija.

Lastensuojelussa työtä tehdään ihmisten kanssa; työ perustuu inhimillisiin kohtaamiin ja yhteyksien rakentamiseen. (Bardy 2013, 102).

Omaohjaajatyöskentelyn tavoitteena on vastata lapsen yksilöllisiin hoidollisiin tarpeisiin. Laakkonen (2007, 149) määrittelee hoidon konkreettisenä toimintana olevan toisen ihmisen aktiivista kohtaamista: auttamista, lohduttamista, kyselemistä, kuuntelemista ja tarkkaavaista läsnäoloa. Se on ihmisen huomioimista, ajan ja fyysisen läheisyyden antamista. Hoiva on vuorovaikutuksellista toimintaa, joka edellyttää lähes aina hoivaajan ja hoidettavan henkilökohtaista kontaktia toteutuakseen. Se on siteiden solmimista ympärillä oleviin ihmisiin.

Hyvin tehty omaohjaajatyö auttaa luomaan lapsen ja omaohjaajan välille luottamuksellisen ja turvallisen ihmissuhteen. Parhaimmillaan omaohjaaja on lapsen luottoaikuinen lastensuojelulaitoksessa, johon on turvallista tukeutua. Bardyn (2013, 181) mukaan lastenkotilapsia tutkittaessa on todettu, että merkittävää lapsen kasvulle on suhde johonkin luotettavaan aikuiseen. Lastenkodeissa pyritäänkin perheenomaiseen ympäristöön, ja usein lapsella on yksi tai kaksi merkittävää hoitajaa, joihin he muodostavat tiiviin ja läheisen suhteen, toisinaan hoitajat saavat vanhempiin liitettäviä merkityksiä.

Sijoitetun lapsen elämässä aikuiset ovat usein vaihtuneet ja kiintymyssuhteet katkenneet tai puuttuneet täysin, ja lapsi tarvitsee yhden häntä varten olevan ihmisen. Lapsen laitoksessa kohtaaman ihmisviidakon keskellä omaohjaaja on lapselle korostuneen tärkeä luotettuna, helposti lähestyttävänä ja turvallisena aikuisena sekä kiinnekohtana. (Aho 2009, 83).

Hyvän omaohjaajasuhteen luominen vaatii aikaa, panostusta ja sitoutumista. Lapsella saattaa olla hankalaa luoda tunnesuhteita elämässään ja omaohjaajasuhteen tulisi olla lähellä sellaista suhdetta, joka syntyy lapsen ja vanhemman lähelle. Ahon (2009, 83) omaohjaaja on tavallaan vanhemman roolissa vaikka vanhemman asemaa ei olla viemässäkään.

Toimivassa omaohjaajasuhteessa lapsi voi kokea olevansa turvallisesti riippuvainen aikuisesta ja saada kokemus, että aikuisen läsnäoloon ja tukeen voi luottaa. Riippuvuussuhteen merkitys on suuri lapsen tunne-elämän korvaavien kokemusten muodostumiseksi. Omaohjaajatyö voi hyvin toteutettuna muuttaa negatiivisen tunneperäisen kiertokulun lapsen elämässä. Luottamuksellinen omaohjaajasuhde voi toimia mallina muillekin tuleville ihmissuhteille lapsen elämässä.

Hyvin toteutuneessa omaohjaajasuhteessa nuori voi saavuttaa kokemuksen luottamuksellisesta aikuisesta joka edesauttaa hänen kykyään luoda muitakin tällaisia suhteita. Omaohjaajasuhteen tulisi olla ammatillinen tunnesuhde, jossa omaohjaajalla on vahva aikuisen rooli. (Lampinen 2011).

Lapsen saama aikuisen huomio ja lapsen tarpeiden huomioiminen toimii terapeuttisena lapselle. Omaohjaaja on lapsen tuki ja turva, hänellä on kykyä vastata lapsen tunne-elämän tarpeisiin. Omaohjaajan ja lapsen suhteessa pitää olla molemminpuolista positiivista tunnetta, koska suhde on kiintymyssuhde. (Aho 2009, 83).

Omaohjaajan avustuksella ja tuella lapselle luodaan mahdollisuus käydä läpi tunteitaan ja oppia yhdistämään niitä omaan käytökseensä turvallisesti ilman, että haastavaan käytös aiheuttaa lapselle hylkäämisen kokemusta. Omaohjaajan tuella lapsi rakentaa itsetuntoaan ja positiivisempaa minäkuvaa itsestään ja opettelee vuorovaikutus- sekä sosiaalisia taitoja. On tärkeää huomioida lapsen onnistumisia arjessa, antaa hänelle positiivista palautetta ja kannustaa häntä, jotta hän kokee itsensä hy-

väksytyksi. Omaohjaaja auttaa lasta rakentamaan uskoa itseensä, omiin kykyihinsä ja tulevaisuuteen.

Terve itsetunto tarkoittaa, että tuntee olevansa hyvä ja hyväksytty. Se on itsensä arvostamista ja oman elämän pitämistä arvokkaana ja ainutlaatuisena, hyvänä. Itsetunto on myös kykyä arvostaa muita. Itsetuntoon liitetään myös ajatukset siitä, että voi itsenäisesti tehdä omaan elämäänsä liittyviä ratkaisuja, on riippumaton muiden mielipiteistä sekä sietää elämässä eteen tulevia vastoinkäymisiä ja pettymyksiä. Itsetunnon vahvistaminen on pitkälinen ja monimutkainen prosessi, joka kestää koko elämän. Se vaatii meiltä itseltämme ja kanssaihmisiltämme pitkäjänteistä työtä: välittämistä, hyväksyntää, huomioon ottamista, rakentavan ja kannustavan palautteen antamista sekä sellaisten työtapojen käyttämistä, että itsetuntoon vaikuttavia asioita voidaan yhdessä käsitellä ja vahvistaa. Meille kaikille on tärkeää, että sisällämme on tunne siitä, että meistä välitetään ja arvostetaan juuri sellaisena kuin olemme. Jokaisella on tarve tulla hyväksytyksi omana itsenään. (Toivakka & Maasalo 2011, 15 - 17).

Omaohjaaja tulee kuunnella lasta niin, että hän kokee tulevansa ymmärretyksi ja että hänen mielipiteensä on tärkeä. Omaohjaajan tulee käydä lapsen kanssa monenlaisia keskusteluja, arkisia ja tavoitteellisia. Dialogisuus onkin omaohjaajatyön tärkeä ominaisuus. Omaohjaajan ja lapsen välille tulisi kehittyä hyvä vuorovaikutussuhde, jossa voi puhuta kaikenlaisista asioista.

Omaohjaajan työssä empaattinen suhtautuminen lapsen tuntemuksiin ja reaktioihin on tärkeää. Lapsella mielialat ja tunnetilat saattavat vaihtua nopeastikin ja reaktiot voivat olla voimakkaita. Rajaamistilanteissa voi syntyä konflikteja tai lapsi voi kokea vaikka koti-ikävää, omaohjaajan tulisi tunnistaa lapsen mielialoja ja vastata niihin empaattisesti, lasta tukien ja ymmärtäen.

Empatia synnyttää empatiaa. Empatian tunne syntyy ja herää vain empaattisessa vuorovaikutuksessa. Empatialla tarkoitetaan samaistumista tai eläytymistä toiseen henkilöön ja hänen tilanteeseensa tunneperäisesti. Empaattinen ihminen yrittää ymmärtää, miksi ja mitä toinen tuntee sekä lukemaan sanattomia viestejä, kuten äänensävyjä, ilmeitä ja ruumiinasentoja. (Pesäpuu ja Lastensuojelun Keskusliitto, Johanna Barkman).

Omaohjaajan työhön kuuluu myös oleellisena osana yhteistyö lapsen perheen ja lähipiirin kanssa. Vaikka lapsi onkin keskiössä hoidossa lastensuojelulaitoksessa, on tärkeää tehdä lapsen hoito- ja kasvatustyötä yhdessä perheen käyttäen perheen osaamista ja voimavaroja lapsen hyväksi. Perhe on se yhteisö, johon lapsi pääsääntöisesti palaa lastensuojelulaitoksesta kotiuduttuaan tai itsenäistyttyään. Omaohjaaja pitää sovitusti ja säännöllisesti yhteyttä lapsen perheeseen. Lapsen lomina kotona pyritään tukemaan, mikäli kotilomat ovat lapsen edun mukaista.

Omaohjaaja osallistuu myös yhteistyöhön lapsen viranomaisverkostojen kanssa. Näitä ovat mm. koulun edustajat, sosiaalityöntekijät, lääkärit, terapeutit. Omaohjaaja laatii kuukausitiivistelmän lapsen kuulumisista kuukauden ajalta mm. arjen sujuminen, koulunkäynti tai työ, terveys; fyysinen ja psyykkinen, yhteydenpito ja perhetyö, viranomaiskontaktit (esim. lääkärikäynnit, terapiat, palaverit). Kuukausitiivistelmä lähetetään pääsääntöisesti sosiaalityöntekijöille ja lapsen vanhemmille. Omaohjaaja osallistuu lapsen asiakassuunnitelma- ja verkostopalaveriinkin sekä hoitoneuvotteluihin.

Ahon (2009, 83) mukaan omaohjaaja tarvitsee myös hyviä yhteistyötaitoja erilaisten sidosryhmien kanssa toimimiseen. Lisäksi omaohjaajan pitää osata havainnoida, arvioida ja tulkita lapsen tunnetiloja ja tarpeita riittävällä herkkyydellä. Omaohjaajan tulee pystyä ottamaan lapsi omana itsenään ja löytämään hänestä hyvää, kannustamaan vaikeiden asioiden puhumiseen.

Yhteisöpedagogin rooli omaohjaajana liittyy osallisuuden vahvistamiseen, yhteisöllisyyden ja sekä syrjäytymisriskien ehkäisyyn. Lapsen osallisuutta tuetaan pyrkimällä lisäämään hänen omaa kiinnostustaan asioidensa hoitamiseen, arjenhallinnan taitojensa vahvistamiseen sekä itsenäistymistaitojen harjoitteluun. Tavoitteena on, että lapsi oppii olemaan kiinnostunut itseään koskevista sekä ympäristönsä asioista, tuomaan mielipiteensä ilmi, kysymään askarruttavista asioista, hankkimaan tietoa ja kokemuksia, olemaan mukana itseään sekä yhteisöään koskevassa päätöksenteossa ja osallistumaan monipuolisesti toimintaan. Näin opetellaan valmiuksia toimia aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena.

Oikeus osallisuuteen on myös yksi Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämiä perusoikeuksista. Lasten huomioimien tässä suhteessa on nähty niin tärkeäksi, että julkisen vallan käyttäjät on veloitettu takaamaan lapsille mahdollisuus osallistua ja ilmaista mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on

otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991, 12. artikla). Perustuslain (731/1999, 6. §) mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lastensuojelulain (683/1983, 7. §, uusi laki 417/2008, 8. §) mukaan lasten tulee saada osallistua, paitsi itseään koskevien asioiden käsittelyyn, myös palveluiden kehittämiseen. (Orainen 2008, 16).

Omaohjaaja voi auttaa lapsen yhteisöllisyyden vahvistumista tukemalla hänen asettumistaan osaksi osaston lapsiryhmää, tässä auttavat mm. yhteinen tekeminen koko osaston kesken esimerkiksi yhteiset liikuntahetket ja retket, lähimmäispäivät ja leffailat. Yhteisöllisyyttä lastensuojelulaitoksessa tukevat lasten- ja nuorten tiimit, joissa käsitellään osaston yhteisiä asioita, tiedotetaan aikuisten tiimissä päätetyistä asioista, lapset saavat lähettää asioita käsiteltäväksi aikuisten tiimiin, esittää omia mielipiteitään ja ehdotuksiaan toiminnasta, säännöistä ja keskustella ajankohtaisista asioista. Lapsen yhteisöllisyyttä kasvattaa myös kuuluminen kaveri- tai harrastusporukkaan.

Laajasti ymmärrettynä osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen on vastavuoroista toimintaa, joka edellyttää yhteisöltä jäsenten huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä. Lapsen oikeuksien näkökulmasta osallisuudessa kyse on lapsikansalaisten ja aikuisten julkisen vallan yhteisön välisistä suhteista ja erityisesti lasten mahdollisuuksista vaikuttaa näiden yhteisöjen toimintaan. Vastavuoroisuus on tässäkin suhteessa olennaista: vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa. (Orainen 2008, 16).

Onnistumisien ja omien voimavarojen löytymisen ja käyttöön ottamisen kautta lapsille muodostuu positiivinen ja luottavainen tunne tulevaisuudesta ja omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan. Tämä auttaa lasta pärjäämään myös tulevaisuudessa ja ylläpitämään saamaan syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä elämässään. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi arjenhallinta, koulunkäynnin sujuminen, ystävyys-suhteet, perhesuhteet, harrastukset ja mielekäs tekeminen vapaa-aikana ja vuorovaikutuksen mahdollisuudet.

Omaohjaajatyössä taustalla vaikuttaa ratkaisukeskeinen ajattelutapa. Keskitymme mahdollisuuksiin, emme ongelmiin. Esimerkiksi puhumme lapsesta ja hänen asioistaan niin, ettemme keskity negatiiviseen ja painotamme positiivisia asioita, toiveik-

kuutta ja uskoa hyvään. Sundman (Sosiaaliportti.fi) määrittelee ratkaisukeskeisyyden siten, että osapuolten osaamista hyödyntäen toimitaan arkisten ja elämänarvoja toteuttavien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ratkaisut löytyvät suuntaamalla huomio resursseihin ja tulevaisuuteen. Ongelmien syntyhistoriaa ei tarvitse tuntea.

Ratkaisukeskeisyyden kolme ydinperiaatetta ovat: Jos jokin ei ole rikki, älä yritä korjata sitä. Kun tiedät mikä toimii, tee lisää sitä. Jos jokin ei toimi, tee jotain muuta. (Sosiaaliportti.fi)

Omaohjaajatyössä narratiivisuus näkyy pyrkimyksenä kehittää lapsen tarinaa itsensä toiveikkaampaan ja positiivisempaan suuntaan. Tämä toteutuu myönteisten kokemusten ja onnistumisien kautta sekä positiivisen palautteen ja hyvien asioiden huomioimien avulla. Narratiivisuuden kehittäjiä Epstonin ja Whiten (sosiaaliportti.fi) mukaan narratiivisesta näkökulmasta katsottuna olemme yhdessä matkalla. Ihminen on oman elämänsä asiantuntija. Hän tietää vastaukset kysymyksiinsä. Kuuntelijan tehtävä on olla läsnä ja vain kuunnella. Kun saa ihmetellä ja peilata elämänsä asioita yhdessä toisen kanssa, toivo ja inspiraatio alkavat herätä ja tulee tilaa uusille tarinoille, jotka luovat uusia elämisen mahdollisuuksia.

Omaohjaajatyössä reflektiivisyys on halua kehittyä työssä jatkuvasti, työn eri tilanteista ja tapahtumista oppiminen, oppiminen lapsen kanssa vietetystä ajasta ja tehdystä työstä. Välillä on hyvä pysähtyä pohtimaan mitä on tehty, mitä siitä seurasi, mitä siitä opimme ja mitä on syytä tehdä jatkossa.

Reflektiiviseen ammattikäytäntöön kuuluvat Järvisen (1990) mukaan oman havainnoinnin, ajattelun ja toiminnan sekä sen puitteiden jatkuva kriittinen tiedostus ja arviointi, ongelmien vuorovaikutuksellinen tulkinta sekä kokemuksellinen oppiminen pyritäessä toiminnan kehittämiseen.

3.2 Omaohjaajatyön toteutus

Lastensuojelulaitoksen sijaishuollon prosessikuvauksen mukaan sijaishuollon palveluprosessin keskiössä on alle 18-vuotias lapsi tai nuori. Sijaishuolto prosessin alkuvaiheessa lapsi tai nuori siirtyy sijaishuoltoyksikön huolenpidon kohteeksi. Huolenpito on aina kokonaisvaltaista, nuoren moninaiset tarpeet huomioon ottavaa. Palvelu ulot-

tuu usein myös nuoren perheeseen ainakin yhteydenpidon, lomajärjestelyjen ja neuvotteluiden merkeissä. Perheeseen voi kohdistua myös neuvontaa, perheterapiaa ja muuta suurempaa auttamista. Kasvavaan ja kehittyvään nuoreen keskittyvä palveluprosessi on elävä, jatkuvasti muuttuva kokonaisuus. Sillä on selkeä raaminsa, mutta myös hyvin yksilöllinen luonne. Näin ollen sijaishuoltoyksikön palveluprosessit eivät voi olla jäykkiä, eikä niiden kestoa voida määritellä prosessin alussa.

Lapsen sijoitus lastensuojelulaitoksessa jakautuu kolmeen vaiheeseen: sijoituksen alkuvaiheeseen, hoito- ja kasvatusvaiheeseen ja sijoituksen päättymisvaiheeseen. Nämä vaiheet kulkevat osittain päällekkäisinä.

Hoito- ja kasvatusvaihe alkaa siitä, kun nuori tulee taloon ja päättyy siihen, kun hän muuttaa pois yksiköstä. Sijoituksen alkuvaihe jatkuu siihen asti kunnes hoito- ja kasvatussuunnitelma on valmis ja puolestaan sijoituksen päättymisvaihe alkaa päällekkäisenä hoito- ja kasvatusvaiheen kanssa siitä, kun tehdään päätös nuoren siirtymisestä seuraavaan elämänvaiheeseen ja pois yksiköstä. (Lastensuojelulaitoksen sijaishuollon palveluprosessin kuvaus).

Omaohjaajatyössä on omia tyypillisiä tehtäviään kunkin vaiheen aikana.

3.2.1 Sijoituksen alkuvaihe

Sijaishuollon prosessi alkaa paikkatiedustelusta, joka tulee lapsen asuinkunnan sosiaalitoimesta. Paikkatiedusteluihin vastaa yksikön johtaja. Sijoituspäätös tehdään käyttäen harkintaa, onko tämä lastensuojelulaitos sopiva lapselle ja sopiiko lapsi jo lastensuojelulaitoksessa olevin lasten joukkoon. Kun sijoituksen mahdollisesta alkamisesta sovitaan, tulee lapsi ja hänen perheensä tutustumaan lastensuojelulaitokseen. Mukana on mahdollisesti myös lapsen sosiaalityöntekijä ja nuoren kanssa mahdollisesti tällä hetkellä työskentelevät työntekijät. Lapsen tulevan osaston ohjaajat saavat myös tässä vaiheessa tiedon uuden lapsen sijoituksesta, tutustumme lapsesta saamiimme taustatietoihin ja hänelle valitaan kaksi omaohjaajaa.

Pyritään, että omaohjaaja tai omaohjaajat ovat paikalla lapsen tutustumiskäynnillä. Lisäksi tutustumiskäynnillä on läsnä yksikönjohtaja ja osastovastaava sekä myös las-

tensuojelulaitoksen oman koulun opettaja, mikäli lapsi tulee lastensuojelulaitoksen kouluun. Lapsen ja muiden tutustujien kanssa käydään läpi lastensuojelulaitoksen toimintatavat, osastokohtaiset säännöt ja aikataulut, oikeudet ja velvollisuudet. Lapselle ja muille tutustujille esitellään myös lastensuojelulaitoksen tilat ja tuleva oma huone. Samalla käydään läpi sijoitukseen johtaneita syitä ja kysellään sijoituksen kannalta oleellisia tietoja lapselta häneltä itseltään, hänen perheeltään ja mahdollisilta mukana olevilta lapsen tai perheen kanssa työskennelleiltä työntekijöiltä. Vanhemmilta saadaan arvokasta tietoa lapsesta, millainen lapsi on persoonana ja kuinka hänen kanssaan kannattaa toimia, tavallaan saadaan ”lapsen käyttöohjeet”. Lapsi tai hänen perheensä voivat myös esittää kysymyksiä, joita on tutustumiskäynnin aikana herännyt tai muutoin askarruttaa. Vanhempien kanssa sovitaan heidän kanssaan tehtävästä yhteistyöstä, kotilomarytmistä ja yhteydenpidosta lastensuojelulaitoksen ja kodin välillä mm. viikoittain soitettavat kuulumissoitot lapsen asioissa. Käydään läpi myös lapsen koulunkäyntiin, opiskeluun tai työhön liittyviä asioita. Tutustumiskäynnin lopuksi sovitaan lapsen muuttopäivä tai jos aikaa on hyvin, lapsi voi tulla ennen varsinaista muuttoaan vaikka yökylään yhdeksi tai kahdeksi yöksi lastensuojelulaitokseen. Annetaan Tervetuloa paketti mukaan lapselle ja hänen perheelleen, jossa on tietoa lastensuojelulaitoksesta, sen päiväohjelmasta, säännöistä, lähiympäristöstä sekä yhteystietoja. Sovitaan myös sijoitusneuvottelusta, jossa vahvistetaan sijoituksen alkaminen ja tehdään sijoitussopimus. Läsnä ovat lapsi ja hänen perheensä, sosiaalityöntekijä, yksikönjohtaja, vastaava ohjaaja ja mahdollisuuksien mukaan omaohjaaja tai omaohjaajat.

Omaohjaajan käytännön töitä tässä vaiheessa ovat mm. huoneen valmistelu lapselle ja huolehtiminen, että huoneessa on kaikki tarvittavat tavarat, oman kansion perustaminen lapselle, nimilappujen tekeminen (esimerkiksi siivouspäivä-aulukkaan ja pyyhkeiden paikoille), yhteystietojen kerääminen ja yhteystietolomakkeet tekeminen lapsen ja hänen läheistensä sekä verkoston osalta. Omaohjaaja myös kertoo tutustumiskäynnillä mahdollisesti tietoon tulleet lisätiedot työtiimille, kuinka uuden lapsen kanssa olisi hyvä toimia.

Uuden lapsen tulo aiheuttaa muutoksia lapsiryhmässä. Muille lapsille on hyvä kertoa hyvissä ajoin uuden lapsen tulosta esim. nuorten tiimissä. Uudesta lapsesta voidaan kertoa nimi ja hänen ikänsä sekä mihin huoneeseen hän muuttaa ja milloin. Näin lap-

set voivat käsitellä asiaa mielessään ja kysyä jos joku asia askarruttaa sekä tuoda esiin tunteita, joita asia heissä herättää.

Lapselle muuttaminen laitokseen on iso elämänmuutos. Uuden lapsen tulo on aina iso ja merkittävä asia myös lapsiryhmän dynamiikkaa tarkastellessa. On kuin syntyisi uusi sisar, jonka tulo perheeseen hetkeksi sekoittaa jo olemassa olevat vuorovaikutusmallit. Lapsen tuloa voidaan pyrkiä helpottamaan esimerkiksi hankkimalla hänestä ja hänen hoidon tarpeistaan riittävästi taustatietoja. Perheen tutustumiskäynti lastensuojelulaitokseen ja osastolle on myös välttämätön. Lapsiryhmään hyväksytyksi tuloa auttaa se, että uusi lapsi jo ennen saapumistaan ”elää” aikuisten puheissa ja lasten kysymyksissä. (Roine 1999, 47).

Lapsen muuttaessa lastensuojelulaitokseen alkaa sijoituksen alkuvaihe. Muutto tapahtuu yhteisesti sovittuna ajankohtana. Yhteisesti on sovittu myös mitä tavaroita lapsi voi tuoda mukanaan lastensuojelulaitokseen. Perhe ja mahdollisen edellisen laitoksen työntekijät tuovat lapsen tavaroineen lastensuojelulaitokseen. On myös mahdollista, että lapsi haetaan lastensuojelulaitoksen ohjaajien toimesta kotoa tai toisesta laitoksesta. Pyritään, että omaohjaaja tai omaohjaajat ovat työvuorossa lapsen tullessa vastaanottamassa häntä. Omaohjaaja viettää aikaa lapsen kanssa ja tutustuttaa häntä lastensuojelulaitoksen arkeen ja vastaa hänen kysymyksiinsä. Omaohjaaja on lapsen tukena muuttoon liittyvien tunteiden käsittelyssä. Omaohjaaja alkaa tutustua lapseen ja luoda luottamussuhdetta hänen kanssaan.

Lapselle varataan aikaa rauhassa asettua lastensuojelulaitokseen. Lapsen kanssa käydään läpi osaston arjen sääntöjä ja aikatauluja. Aluksi hänen henkilökohtaiset aikataulunsa (sisääntulo- ja huoneeseen menoaika) ovat hieman aikaisemmat, jotta lapsi saa hyvin kotiutua lastensuojelulaitokseen, oppia arjen aikataulut ja rutiinit. Tänä aikana tutustutaan nuoreen ja hänen toimintatapoihinsa. Kun hän noudattaa hyvin aikatauluja ja lastensuojelulaitoksen sääntöjä, voidaan lapsen henkilökohtaisia aikatauluja pidentää.

Sopeutumista harjoitellaan esimerkiksi noudattamalla osaston tapoja. Päiväjärjestyksen noudattaminen on tärkeää, samoin velvollisuuksista huolehtiminen ja osaston aktiviteetteihin osallistuminen. Osaston muut lapset ja aikuiset tulee myös oppia otamaan huomioon. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 56).

Lapsen muuttaessa lastensuojelulaitokseen tuetaan koko perheen osallistumista prosessiin. Perheelle on annettava tarpeeksi tietoa lastensuojelulaitoksen toimintatavoista ja arjen käytännöistä. Varsinkin aluksi ollaan tiiviisti yhteydessä lapsen kuulumisista arjessa ja rohkaistaan myös vanhempia olemaan herkästi yhteydessä lastensuojelulaitokseen, mikäli jokin asia heitä askarruttaa. Kuullaan myös perheen näkemyksiä lapsesta ja kuinka hänen kanssaan tulisi eri tilanteissa toimia. Sillä perhe on paras asiantuntija lapsen asioissa.

Tutustumiskäynnin ja ensimmäisen asiakassuunnitelmakäynnin jälkeen sosiaalityöntekijä laatii lapselle asiakassuunnitelman, jonka perusteella aloitetaan tavoitteellinen työskentely lapsen kanssa. Asiakassuunnitelman pohjalta laaditaan lapselle hoito- ja kasvatussuunnitelma. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa määritellään tavoitteet hoidolle lapsen tarpeiden pohjalta sekä menetelmät niiden toteuttamiseksi. Hoito- ja kasvatussuunnitelman osa-alueita ovat lapsen vahvuudet ja kehityshaasteet arjessa, tulevaisuuden toiveet ja huolenaiheet; lapsen oma näkemys sekä omaohjaajien näkemys, perheet näkemys lapsen vahvuuksista ja kehitystarpeista, koulun käynti; vahvuuden, haasteet ja tulevaisuus, perhetyö, omaohjaajatyö, neuropsykiatrinen valmennus ja psyykinen sekä fyysinen kuntoisuus. Hoito- ja kasvatussuunnitelma tarkistetaan ja päivitetään puolen vuoden välein. Valmis suunnitelma annetaan lapselle luettavaksi. Hoito- ja kasvatussuunnitelma lähetetään lapsen vanhemmille ja sosiaalityöntekijälle sekä laitetaan oma kappale lapsen kansioon.

Lapsen kanssa työskentelyn tavoitteet näkyvät asiakassuunnitelmissa, jotka päivitetään kuuden kuukauden välein. Asiakassuunnitelmaa tehdessä osallisuus toteutuu varsinkin isompien lasten kohdalla, koska ne pystyvät kertomaan omia mielipiteitään ja toiveitaan työskentelylle. (Pahkala 2010, 34).

Hoito- ja kasvatussuunnitelman tehtävänä on konkretisoida huoltosuunnitelman tavoitteet selkeiksi arkipäivässä toteutuviksi ja arvioitaviksi asioiksi. Kuten asetuessa todetaan, lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelman pitäisi olla osa huoltosuunnitelmaa eli täydentää sitä. Jotta näillä suunnitelmilla olisi yhteinen punainen lanka, täytyy huoltosuunnitelmasta löytyä riittävästi linjauksia sille kasvatustyölle, joka ilmenee hoitohenkilökunnan arjen työssä. (Laaksonen 2004, 17–18)

3.2.2 Hoito- ja kasvatusvaihe

Hoito- ja kasvatusvaiheessa ryhdytään työskentelemään suunnitelmallisesti lapsen kanssa tähdäten asiakassuunnitelman ja hoito- ja kasvatussuunnitelman tavoitteisiin. Tämä on yleensä pisin jakso lapsen sijoituksessa ja työskentely painottuu tähän vaiheeseen.

Aloitetaan työskentely myönteinen ja läheinen omaohjaajasuhteen luomiseksi. Tätä tukevat säännölliset suunnitellut omaohjaaja-ajat sekä spontaani yhteisen ajan vietto lapsen kanssa arjessa. Lasta ohjataan ja tuetaan arjessa itsetunnon ja voimavarojen kasvattamiseksi. Pyrimme, että lapset saavat onnistumisen kokemuksia ja paljon positiivista palautetta sekä tietysti myös turvalliset rajat kasvaa ja itsenäistyä, jotta heille kasvaa hyvä itsetunto ja usko kykyihinsä. Tätä tukee iän mukainen vastuuttaminen arjen asioista mm. oman huoneen siivous, omien pyykkien pesu, henkilökohtaisista aikatauluista ja säännöistä huolehtiminen. Omaohjaaja ohjaa lasta myös huolehtimaan siististä vaatetuksesta, säännöllisistä ja terveellisistä aterioista, riittävästä levosta, henkilökohtaisesta hygieniasta, terveydestä ja riittävästä liikunnasta. Lapselle opetetaan rajojen, sääntöjen ja sopimusten tekemistä ja noudattamista. Tavoitteena on, että lapsi oppii kantamaan vastuuta itsestään ja luomaan rajoja omalle toiminnalleen.

Omaohjaaja auttaa ja opastaa lasta raha-asioiden hoidossa. Omaohjaajan avustuksella lapsi hoitaa vaatehankinnat, hygieniatarvikehankinnat sekä kokkailu-päivän ruokatarvikkeiden hankinnan. Omaohjaaja hoitaa pääasiassa myös muiden lasten raha-asioiden hoidon esimerkiksi rahapyynnit kotilomamatkoihin.

Omaohjaaja tukee lasta koulunkäynnissä, hän on säännöllisesti yhteydessä kouluun lapsen koulunkäynnin sujumisesta. Omaohjaaja voi auttaa lasta läksyjen teossa, auttaa kokeisiin valmistautumisessa ja kysellä lapsen ajatuksia koulunkäynnistään. Tavoitteena on myös, että lapselle löydettäisiin mielekäs harrastus.

Omaohjaajan avustuksella lapselle pyritään löytämään mieluinen harrastuksen sekä mukavaa tekemistä vapaa-aikaan. Uusitalon (2007, 37) mukaan esimerkiksi nuori, joka potee yksinäisyyttä koulussa, saattaakin harrastuksistaan löytää itselleen sosi-

aalisen verkoston. Nuorelle mieluinen harrastus ja onnistumisen kokemukset tarjoavat myös hyvän itsetunnon rakennusaineita.

Yhteistyö perheen kanssa on tiivistä, perheen toivomuksia kunnioittaen. Perheen kanssa sovitaan kotikäynneistä ja perhetyön tekemisestä. Tuetaan lapsen ja läheisten yhteydenpitoa ja lapsen läheiset ovat myös tervetulleita vierailemaan lastensuojelulaitoksessa. Omaohjaaja pitää säännöllisesti yhteydessä lapsen kotiin ja informoi aktiivisesti perhettä lapsen tilanteesta ja asioista. Omaohjaaja sopii myös perheen tai muiden lapsen läheisten kanssa asiakassuunnitelmassa sovituin edellytyksin.

Hoito- ja kasvatusvaiheen alussa aletaan täyttämään lapsen kanssa Exit-kansiota, jonka kautta käsitellään lapsen elämää, pohditaan ja harjoitellaan erilaisia elämisen taitoja ja itsenäistymiseen liittyviä valmiuksia. Exit-kansion osa-alueita ovat; millainen olen, mistä tulen, perhe ja kaverit, aika ennen lastensuojelulaitosta, ajastuksia muutosta lastensuojelulaitokseen, sosiaaliset suhteet, koulu ja työ, elämisen taitoja, itsenäistyminen, tulevaisuus, lapsen oma osuus mm. lapsen elämän dokumentointi lastensuojelulaitoksessa valokuvoin, pääsylipuoin, kirjoituksin, piirroksin jne.

Omaohjaaja käy lapsen kanssa myös puolivuositain Toivo-keskustelut, jossa läpi käytävät kysymykset sisältävät ratkaisukeskeisiä tulevaisuuden muisteluun liittyviä teemoja.

Lähinnä sosiaalityön tarpeisiin kehitetty tulevaisuuden muistelu on ratkaisukeskeinen kehittämistyökalu, jossa keskitytään menneisyyden sijasta tulevaisuuteen ja ongelmien sijasta voimavaroihin. Tulevaisuuden muistelun lähtökohtana ovat tulevaisuuteen suuntaavat kysymykset, joiden pohjalta yhteistä keskustelua käydään. (Valtikka 2014).

Hoito- ja kasvatusvaiheessa aloitetaan suunnitelmallinen neuropsykiatrinen valmennus. Pääsääntöisesti lasta valmentaa ohjaaja, joka ei ole jatkuvasti läsnä lapsen arjessa. Ohjaaja voi olla esimerkiksi toisen osaston ohjaaja. Valmennushetket ovat säännöllisiä esim. viikoittaisia ja pidetään vaihtelevasti joko lastensuojelulaitoksessa ja muussa ympäristössä. Valmennus voi olla myös toiminnallista, arjen taitoihin ja tilanteisiin harjoittelua. Valmennuksen kautta vahvistetaan myös lapsen sosiaalisia ja elämänhallinnan taitoja. Omaohjaajalla sekä muilla lastensuojelulaitoksen ohjaajilla on

arjessa myös käytössä neuropsykiatrisen valmennuksen työote, joka tukee valmennuksen tehoa.

Huotari ja Tamski (2010, 13) määrittelevät valmennuksen olevan ajattelua ja työskentelytapa, jossa valmentaja ohjaa valmennettavaa löytämään omat keinonsa ja voimavaransa – ohjaa häntä kohti omaa osaamistaan. Valmentaja auttaa valmennettavaa määrittelemään tavoitteensa ja saavuttamaan ne. Yhdessä löydetään valmennettavan potentiaali, hänen paras toimintakykynsä.

Omaohjaajan käytännön töitä tässä vaiheessa ovat apteekkisopimuksen tekeminen, jotta lapsen lääkehoitoa voidaan toteuttaa sujuvasti. Omaohjaaja perustaa myös lapselle oma kansion, johon kerätään hänen elämäänsä liittyviä dokumentteja sijoituksen ajalta. Sijoituksen alun sopivia ”työkaluja” tiedon saamiseksi lapsen verkostosta ja aikaisemmasta elämästä ovat sukupuu ja verkostokartta.

Myös itsenäistymistaitoja aletaan harjoitella jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja jokapäiväisessä arjessa. Tavoitteena on, että lapsi oppii hoitamaan asioitaan, huolehtimaan arkiaskareista mm. huoneen siisteydestä, pyykkihuollosta, kaupassa asioinnista, ruoan laitosta sekä liikkumaan yleisillä kulkuneuvoilla, asioimaan virastoissa jne. Tämä toteutuu niin, että lapsi tottuu aluksi ohjaajan avustamana tekemään arkiaskareita ja asiointia, kun kokemusta karttuu, nuori alkaa toimia aina enemmän omatoimisesti.

Lapsen sosiaalityöntekijään pidetään säännöllisesti tietoisena lapsen asioista. Merkittävissä asioissa ja tilanteissa ollaan sosiaalityöntekijään yhteydessä puhelimitse tai sähköpostitse. Lapsista kirjataan joka päivä kirjaukset asiakastietojärjestelmään. Omaohjaaja laatii lapsesta joka kuukausi kuukausitiivistelmän, jossa käydään läpi lapsen arjen sujuminen, vapaa-aika ja harrastuksen, koulun käynnin sujuminen, psyykkinen ja fyysinen kuntoisuus, perhetyö ja yhteydenpito läheisiin, kotilomat, sijoituksen suunnat ja tavoitteet, sovitut tapaamiset ja muut yhteistyötahot, mahdolliset rajoituspäätökset sekä lääkitys ja hoito. Lapsi saa lukea kuukausitiivistelmänsä ja halutessaan kommentoida sitä tai pyytää korjauksia. Kuukausitiivistelmä lähetetään lapsen vanhemmille ja sosiaalityöntekijöille.

Lapsen sijoituksen tavoitteita ja lapsen edistymistä tarkistetaan säännöllisin väliajoin asiakassuunnitelmapalaverissa. Lapsen asiakassuunnitelmapalaverit pidetään noin

puolen vuoden välein. Palaverit pidetään pääsääntöisesti lapsen sijoittavan kunnan sosiaalitoimessa tai lastensuojelulaitoksessa. Palaveriin osallistuu lapsi, hänen perheensä, omaohjaaja tai omaohjaajat, osastovastaava tai yksikön johtaja, lapsen sosiaalityöntekijä ja muita lapsen kanssa työskenteleviä aikuisia, esim. opettaja. Palaverissa käydään läpi lapsen arjen ja koulun sujumista ja tapahtumia, kotilomien sujumista ja yhteistyötä perheen kanssa, ajankäyttöä ja arjenhallintaa, sosiaalisia suhteita, mielialoja ja asioiden hoitamista. Pohditaan myös sijoituksen tavoitteita ja niiden toteutumista, tehdään suunnitelmia tulevaisuudelle sekä sovitaan yhteistyön muodoista. Tuetaan lasta tuomaan palaverissa omia mielipiteitään ja toiveitaan esiin.

Lapsille ja nuorille osallistuminen omien asioiden hoitamiseen voi antaa kokemuksia siitä, että he tulevat kuulluksi, että omat mielipiteet ja ajatukset ovat arvokkaita ja että asioihin voi vaikuttaa. Tältä pohjalta syntyneet suunnitelmat ja päätökset voi kokea omiksi, mikä on sinänsä voimauttavaa. Lastensuojelun kanssa tekemisillä olleilla lapsilla ja nuorilla voi olla paljon kokemusta siitä, että asiat vain tapahtuvat ja elämässä ollaan koko ajan ”kohtalon” tai ”onnen” armoilla. Heille mahdollisuus vaikuttaa itse voi olla erityisen merkityksellinen. Kokemukset saattavat myös suojella lasta tilanteissa, joissa hän on tullut tai on vaarassa tulla kaltoin kohdelluksi, jos ne rohkaisevat häntä puhumaan ja hakemaan apua. Kokemusta kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta voikin pitää kaikkein tärkeimpänä hyötynä, jonka osallisuus voi tuottaa lapselle. Organisaatiolle ja niiden työntekijöille lasten ja nuorten osallistuminen antaa mahdollisuuden herkistyä lasten ja nuorten kuulemiselle ja sitä kautta saada välineitä heidän ajatustensa ja kokemustensa ymmärtämiseen. Koska lasten mukanaolo niin yksiötasolla kuin suunnittelussa ja kehittämisessä tuottaa suoraa palautetta organisaation toiminnasta, se tarjoaa myös mahdollisuuden parantaa päätöksentekoa ja työskentelyn vaikuttavuutta. Lapsen mukana oleminen esimerkiksi huoltosuunnitelmapalaverissa voi estää sellaisten suunnitelmien tai päätösten tekemisen joilla ei ole toteutumisen mahdollisuutta, ja antaa aineksia parempiin. Kuten aidot kohtaamiset yleensäkin, myös (asiakas-) lasten ja (työntekijä-) aikuisten väliset kohtaamiset voivat tuottaa vahvan kokemuksen oman työn merkityksestä. (Orainen 2008, 16).

Mikäli lapsella on hoitokontakti nuorisopsykiatrian poliklinikalla, pidetään hoitoneuvotteluja säännöllisin välein, yksilöllisen tarpeen mukaan. Hoitoneuvotteluun osallistuu lapsi ja hänen perheensä, omaohjaaja, lääkäri, mahdollisesti myös terapeutti ja sosi-

aalityöntekijä. Hoitoneuvottelussa käydään läpi lapsen psyykkistä hyvinvointia, pohditaan kuinka sitä voidaan tukea ja edistää. Hoitoneuvottelussa suunnitellaan myös lapsen lääkehoitoa, tarkastellaan sen toteutumisesta ja sovitaan seurannasta.

Palavereissa lapsen tukena on tiimi, johon kuuluu lapsen lisäksi hänen vanhempansa, sosiaalityöntekijät, omaohjaajat, opettaja ym. työntekijät ja läheiset ihmiset. Tiimissä on elämäkokemusasiantuntijuutta ja ammatillista asiantuntijuutta. Yhteistyö edellyttää luottamusta ja avoimuutta. Tämän toteutumista tukevat yhtenevät työskentelytavat ja yhteinen ymmärrys siitä, mitä on työmme tavoite. Tärkeitä on kuulla lapsen omat toiveet ja tavoitteet, vaikka palavereissa käydään läpi menneisyyteen liittyviä asioita, on tärkeää ajatella tulevaisuutta, ylläpitää toivoa ja positiivista asennetta.

Nuoren tiimissä on monta erilaista ääntä – kaikki yhtä arvokkaita! Kaikkien jäsenten tehtävänä on löytää ratkaisuja ja toimia, jotka auttavat ja tukevat nuorta oman elämänsä ja tulevaisuutensa rakentamisessa. Tiimissä tarvitaan neuvottelutaitoa, kärsivällisyyttä, kompromisseja, innostumista ja rohkeutta, mutta ennen kaikkea avointa ja turvallista läsnäoloa. (Pesäpuu ja Lastensuojelun Keskusliitto, Johanna Barkman)

Lapsella on pääsääntöisesti kaksi omaohjaajaa. On tärkeää, että omaohjaajat sopivat työnjaosta lapsen asioissa. Omaohjaajaparille tulisi myös löytyä työvuoroissa yhteistä aikaa, jolloin ohjaajat pysyvät keskustelemaan nuoren tilanteesta ja sopivat asioiden hoitamisesta. Omaohjaajat tuovat osaston tiimipalaverissa lapsen ajankoh- taisten asioita tiimin tietoon ja yhteisesti pohdittavaksi, sovitaan myös työnjaosta ar- jessa muiden ohjaajien kesken, sillä aina ei lapsen omaohjaaja ole vuorossa.

3.2.3 Sijoituksen päättymisvaihe

Sijoituksen loppuvaiheessa on tärkeää, että valmistautuminen sijoituksen päättymi- seen aloitetaan hyvissä ajoin. Siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen tulisi hoitaa suunnitelmallisesti ja hyvin ennakoidusti. Itsenäistyvän nuoren kanssa harjoitellaan itsenäistymiseen liittyviä konkreettisia asioita ja taitoja (rahankäyttö, ruoanlaitto, kodin huolto, siisteys, asiointi, opiskelu tai työ). Tavoitteena on itseohjautuvuuden kehitty-

minen, jotta ohjaajasta tulee tavallaan nuorelle ”tarpeeton” ja hän oppii pärjäämään itsenäisesti.

Käydään läpi nuoren Exit-kansiota, onko vielä jotain osa-alueita, joita olisi hyvä työstää nuoren kanssa. Muutenkin varataan aikaa kuulla nuorta ja keskustella hänen kanssaan tulevaan elämänvaiheeseen liittyvistä kysymyksistä, ajatuksista ja tunteista. Exit-kansion nuori saa mukaansa lastensuojelulaitoksesta muuttaessaan.

Usein itsenäistymistä edeltää jakso lastensuojelulaitoksen itsenäistymisasunnossa, jossa omaa elämää aloitteleva nuori voi harjoitella itsenäisessä elämisessä vaadittavia taitoja. Itsenäistymisasunnot ovat pieniä ”yksiöitä”, jotka sijaitsevat lastensuojelulaitoksen yhteydessä.

Sijoituksen loppuvaiheeseen sopivia työvälineitä ovat mm. verkostokartta, itsenäistyvän nuoren roolikartta.

Verkostokarttaa voi käyttää moniin eri tarkoituksiin. Sen avulla voi yhdessä asiakkaan kanssa kartoittaa asiakkaan tukiverkostoja. Verkostokartan ajatusta voi käyttää apuna myös hahmotettaessa sosiaalityön yhteistyötahoja. Kartan avulla voi selvittää potentiaalisen tuen mahdollisuuksia tai toisaalta selvittää mitkä ihmissuhteet ovat asiakkaan kannalta negatiivisia. (Seikkula 1994).

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä on kehitetty Vanhemmuuden roolikartan® jatkokehittelyn tuloksena Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Lastensuojelulaitoksissa roolikarttaa voidaan käyttää esimerkiksi itsenäistymiskasvatuksen tukena. Roolikarttaa käyttämällä hahmotetaan nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään. Roolikartan avulla voidaan herättää keskustelua nuoren kanssa. Kun nuoren kanssa käydään nuoren erilaisia rooleja läpi, työntekijä voi auttaa nuorta erittelemään omia vahvuuksiaan ja niitä puolia, joissa tarvitsee aikuisen tukea tai muuten vahvistumista. Työntekijä voi samalla konkretisoida, mistä asioista ja miksi hän on huolissaan. Roolikartan käytön voi yhdistää erilaisiin työskentelymenetelmiin, kuten esimerkiksi ratkaisukeskeiseen ajatteluun. Positiivisen palautteen antaminen ja vahvuuksien esille nostaminen voimavaraistavat nuorta ja vievät työskentelyä myönteiseen suuntaan. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2012).

Sijaishuollossa itsenäistyvä täysi-ikäinen nuori voi halutessaan saada edelleen lastensuojelun tukea lastensuojelun jälkihuollossa. Jälkihuollon tehtävänä on saattaa nuori tuetusti ja turvallisesti itsenäiseen elämän alkuun. Itsenäisen elämän aloittaminen on nuorelle tärkeä ja kriittinen elämänvaihe, jonka aikana hän tarvitsee monenlaista tukea. Kunnat ovat velvollisia järjestämään jälkihuollon tukea siihen asti, kunnes nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto voi sisältää erilaisia avohuollon tukitoimia. (Korhonen 2005, 37).

Omaohjaaja on hyvissä ajoin yhteydessä mahdollisiin jälkihuoltotyöntekijöihin ja alkaa heidän kanssaan yhteistyössä kartoittaa nuoren tuen tarpeita ja luomaan yhteyksiä sijoituksen ulkopuolelle tukiverkoston vahvistamiseksi. Pyrkimyksenä on ”saattaen vaihto” eli nuori siirtyy sijaishuoltopaikan tuen piiristä jälkihuollon asiakkaaksi.

Asunnon hankinta on yksi iso asia nuoren itsenäistymisvaiheessa. Asunnon hankkimisesta sovitaan nuoren sosiaalityöntekijän kanssa, hän hoitaa vähintäänkin sopimusasiat asuntoon liittyen. Usein omaohjaaja ja nuori tekevät yhteistyötä sosiaalityöntekijän ja jälkihuoltotyöntekijän kanssa asunnon hankintavaiheessa. Korhosen mukaan (2005, 37) keskeinen osa jälkihuoltoa on nuoren asumisen järjestäminen. Nuori voi asua jälkihuollon aikana itsenäisesti, tukiasunnossa, laitoksen yhteydessä tai perhehoidossa. Tukiasunnossa asuminen tarkoittaa sitä, että nuori saa sosiaalityöntekijältä tai asumisohjaajalta säännöllistä tukea.

Mikäli nuori ei halua ottaa jälkihuoltoa vastaan, on selvitettävä millaiset ovat hänen verkostonsa ja millaista tukea hän on mahdollista saada. Nuorella tulisi olla ihmisiä, joihin hän voi tukeutua, kysyä tarvittaessa neuvoa ja apua.

Itsenäistyvän nuoren lisäksi on tärkeää valmistella perhettä myös nuoren muuttoon pois lastensuojelulaitoksesta. Kuullaan perheen toiveita, ajatuksia ja tunteita joita nuoren itsenäistymiseen liittyy. Pyritään myös vastaamaan perheen kysymyksiin nuoren itsenäistymiseen liittyen.

Joskus lapsen voi tapahtua muutto lastensuojelulaitoksesta voi tapahtua myös suunnittelemattomasti jokin yllättävän käänteen tai tapahtuman vuoksi. Toivottavaa on, että lapsi saa tiedon muutosta ja siihen liittyvistä asioista mahdollisimman aikaisin, jotta hänen kanssaan voi käsitellä asiaan liittyviä tunteita. Pyritään, että nopea-

kin siirtyminen pois lastensuojelulaitoksesta voidaan hoitaa mahdollisimman lempeästi.

Lapsi voi siirtyä myös suunnitellusti takaisin kotiin, kun sijoituksen perusteet ovat poistuneet. Myös tässä tilanteessa on lapsen ja hänen perheen kuuleminen ja tukeminen tärkeää. Lapsen ja perheen kanssa asiaa käsitellään hyvissä ajoin ja selvitetään mahdollinen tuen tarve ja saanti.

Omaohjaaja on apuna nuoren muuton suunnittelussa ja mahdollisesti toteutuksessa-kin, myös jälkihuoltotyöntekijä on usein mukana. Nuori on usein innoissaan koittavasta vapaudesta, mutta kysymyksiä on paljon. Omaohjaajalle on hyvä varata riittävästi aikaa olla ja keskustella nuoren kanssa, jotta turvallisuuden tunne säilyy tässä isossa harppauksessa kohti aikuisuutta ja itsenäistä elämää.

Lastensuojelulaitoksessa on tapana järjestää pois muuttavalle nuorelle läksiäisjuhla, mikäli nuori ei tästä kieltäydy. Läksiäisjuhlat ovat käytännössä kakkukahvit ja nuori saa läksiäislahjan. Muistetaan ottaa nuoren osoite ja yhteystiedot talteen. Kerrotaan nuorelle, että hän voi halutessaan ottaa yhteyttä lastensuojelulaitokseen, mikäli asiaa tulee ja on myös tervetullut välillä käymään kylässäkin. Toivomme jatkossa kuuluvat hänen kuulumisiaan.

Itsenäistyminen ja aikuistuminen ovat väistämätön osa nuoruutta. Jokaisessa nuoressa on myös halu saavuttaa hänelle sopiva itsenäisyys ja mielekäs elämä. Lisäksi ikäistensä tasoista haasteista selviäminen tuo tyydytyksen sekä onnistumisen kokemuksia ja vahvistaa itsetuntoa. Tuen avulla itsenäistymiseen kuuluvien asioiden omaksuminen helpottuu ja nuoren on mahdollista kehittää itseään voimavarojensa ja edellytystensä mukaisesti. Vähitellen nuori kykenee etenemään itselleen sopivia tavoitteita ja mieleistensä elämää kohti. (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 77.

Lapsen tai nuoren muutettua pois lastensuojelulaitoksesta arvioidaan määriteltujen tavoitteiden täyttymistä, pyydetään myös lapsen ja perheen sekä sosiaalityöntekijän palaute sijoituksen onnistumisesta lastensuojelulaitoksessa. Lasta koskevat asiakirjat lähetetään sijoittavan kunnan sosiaalitoimeen, joka hoitaa arkistoinnin. Vastaava ohjaaja ja omaohjaajat laativat loppuarvioinnin lapsen sijoitusjaksosta.

4 RINNALLA KULKIJA -KOULUTUS

Alkuvuodesta 2014 lastensuojelulaitoksessamme järjestettiin Rinnalla kulkija-perheterapeutin koulutus. Koulutuksen osa-alueet olivat perhetyö ja omaohjaajatyö. Koulutuksen tarkoituksena muistuttaa mieliin perhetyön ja omaohjaajatyön taustalla olevat käyttöteoriat (ratkaisukeskeisyys, narratiivisuus, dialogisuus, reflektiivisyys, systeeminen perheterapia), kerätä ohjaajien näkemyksiä perhetyön ja omaohjaajatyön käytännöistä sekä sopia yhteisistä toimintatavoista ja tehdä niistä kirjalliset ohjeet. Koulutuksen pitivät kaksi konsernin perhetyöntekijää. Minä osallistuin tämän koulutuksen pitämiseen omaohjaajatyön osuudessa liittyen opinnäytetyöhöni. Koulutukseen osallistui kaikki ohjaajat omasta työyksiköstämme sekä ohjaajat toisesta saman konsernin lastensuojelulaitoksesta. Koulutus oli yhteensä kolmen päivän mittainen ja toteutettiin järjestämällä yksi koulutuspäivä kuukaudessa.

Opinnäytetyötäni varten tein kyselyt omaohjaajatyöstä lastensuojelulaitoksen nuorille, nuorten vanhemmille ja ohjaajille. Koulutuksen aikaan oli jo toteuttanut kyselyn nuorille ja esittelin koosteen vastauksista toisella koulutuskerralla. Ohjaajat saivat kotiläksyksi omat kysymyksensä omaohjaajatyöstä. Heidän vastaustensa pohjalta tein yhteenvedon ohjaajien ajatuksista omaohjaajatyöstä ja esittelin sen osallistujille viimeisenä koulutuspäivänä.

Rinnalla kulkija-koulutuksen annin pohjalta päivitettiin lastensuojelulaitoksen Omaohjaajan opas ja koottiin materiaaliansio, joka toimii tietolähteenä omaohjaaja- ja perhetyössä lastensuojelulaitoksessa. Kansioon liitettiin myös tekemäni yhteenvedot nuorten, vanhempien sekä ohjaajien kyselyn tuloksista.

Rinnalla kulkija-koulutus oli arvokas ja mielenkiintoinen lisätiedon foorumi opinnäytetyötäni tehdessä. Oli mukavaa keskustella aiheista, jotka itselläni olivat juuri opinnäyte kautta mielessä ja käsittelyssä. Koulutuksessa ja kyselyissä syntyi monia hyviä ideoita perhe- ja omaohjaaja työhön lastensuojelulaitoksessa. Hieno ja opettavainen kokemus oli osallistua koulutukseen myös yhtenä kouluttajista, kun esittelin koosteet nuorten ja ohjaajien vastauksista.

5 OPINÄYTETYÖN KYSELY

5.1 Kyselyn lähtökohdat, tavoitteet ja menetelmät

Kiinnostukseni syventyä pohtimaan omaohjaajatyötä opinnäytetyön aiheena lähti mielenkiinnosta kehittää omaa työtäni omaohjaajana sekä tarpeesta pohtia miten hyvin lastensuojelulaitoksessa tehtävä omaohjaajatyö vastaa tämän hetken asiakkaiden tarpeisiin ja miten sitä voitaisiin kehittää paremmin lasta ja nuorta sekä hänen perhettään palvelevaksi. Mielipidettä kysyttiin lastensuojelulaitoksen nuorilta, heidän vanhemmiltaan ja lastensuojelulaitoksen ohjaajilta. Nämä ovatkin toimijat, jotka ovat keskiössä omaohjaajatyötä lastensuojelulaitoksessa tehtäessä.

Kyselyn tavoitteena on saada tietoon vastaajien näkemys siitä mitä omaohjaajatyöltä odotetaan, kuinka hyvin se lastensuojelulaitoksessa toimii ja kuinka sitä voidaan vielä kehittää. Kysyttäessä mielipiteitä omaohjaajatyön tärkeimmiltä osapuolilta, nuorilta, heidän perheeltään ja ohjaajilta, saadaan koottua kaikkien ajatukset ja toiveet sekä tehtyä näiden mielipiteiden pohjalta päätelmiä miten omaohjaajatyötä voisi tehdä niin, että se palvelisi kaikkia osapuolia mahdollisimman hyvin. Kyselyn pohjalta tein päätelmiä mitkä asiat toimivat hyvin omaohjaajatyössä lastensuojelulaitoksessa ja mitä olisi syytä kehittää ja miten.

Kyselyssä käytin laadullista tutkimusmenetelmää ja suoraa haastattelua sekä kirjallista kysymyskaavaketta. Kysymykseni olivat avoimia kysymyksiä, jotka olivat kaikille vastaaja osapuolelle, lapsille ja nuorille, nuoren vanhemmille ja ohjaajille, aihepiireiltään samankaltaiset. Tuomen ja Sarajärven (2002, 73) mukaan avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa asiasta haluamallaan laajuudella ja ilmaista mielipiteensä omin sanoin.

Avointen kysymysten kautta sain laajasti näkemyksiä aiheesta, vastaajan painottaessa itselleen tärkeää asiaa. Vastauksissa nousi paljon samoja teemoja, huomioita ja ajatuksia, mikä mielestäni vahvistaa kyseisen asian paikkaansa pitävyyttä.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Tällä tarkoitetaan ilmiön merkityksen ja tarkoituksen selvittämistä sekä kokonaisvaltaisen ja syvemmän käsityksen saamista ilmiöstä. Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. (Tuomi ym. 2002, 73).

Päädyin haastatteluun ja kyselyyn, koska halusin varmemmin tavoittaa vastaajat ja lyhentää kyselyprosessia. Tutkimuksessa käytin analysoinnissa hyväkseni omaa työkokemusta omaohjaajatyöstä, analysointia helpotti kun ”tiesin mistä puhutaan”. Vastauksia sain kaikkiin kysymyksiin. Nuorten vastaukset olivat vähän lyhyempiä, mutta vanhemmat ja ohjaajat vastasivat pitkästikin ja asiaa hyvin kuvaavin lausein.

Haastattelun ja kyselyn idea on hyvin yksinkertainen. Kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee, on järkevää kysyä häneltä. Haastattelussa on tärkeintä saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Tällöin on perusteltua antaa haastattelukysymyksen tai aiheet tiedonantajalle jo hyvissä ajoin. (Tuomi ym. 2002, 73 - 74).

Analysointimenetelmänä käytin teemoittelua, jossa aineistosta löydetään ja erotellaan tutkimuskysymyksen näkökulmasta keskeiset aiheet. Aineistosta poimitaan havainnollistavia esimerkkejä sitaateiksi sekä tyypittelyä, jossa kerätään tyypillisten asiat aineistosta. Keräsin vastauksista samankaltaiset teemat yhteen koontia ja päätelmiä tehdessäni. Kyselyn tulosten kuvaamisessa käytin myös havainnollistavia sitaatteja haastateltavien ja kyselyyn vastanneiden vastauksista.

5.2 Kyselyn toteutus

Kyselin nuorilta heidän mielipiteitään omaohjaajatyöstä kymmenen avoimen kysymyksen pohjalta (liite 1). Kysymysten aiheet koskivat hoito- ja kasvatusvaiheen teemoja, mitä odotuksia nuorilla on ohjaohjaajalle, miten he haluavat viettää omaohjaaja-aikaa ja kuinka usein. Millaisista asioista he haluavat keskustella omaohjaajan kanssa ja mitä he haluavat omaohjaajan keskustelevan heidän vanhempiansa kanssa. Mitä asioita he kokevat tärkeäksi opetella lastensuojelulaitoksessa olonsa aikana, miten omaohjaajatyö toimii lastensuojelulaitoksessa ja miten he haluaisivat kehittää omaohjaajatyötä.

Kyselyyn vastasi yhteensä 14:sta vapaaehtoista lasta ja nuorta, 13:sta asuu tällä hetkellä lastensuojelulaitoksessamme ja yksi on ennen asunut tässä lastensuojelulaitoksessa ja on nyt jälkihuollossa. Vastaajien ikä on 10 - 19-vuoteen. Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista. Neljä nuorta vastasi kirjallisesti, muilta nuorilta minä kyseilin ja kirjasin. Kerroin lasten ja nuorten tiimissä, että olen tekemässä opinnäytetyötä omaohjaajatyöstä ja haluaisin heidän apuaan. Vaivan palkkioksi avusta lupasin vastaajille suklaapatukan, tällä olikin positiivinen motivoiva vaikutus, lähes kaikki nuoret halusivat osallistua kyselyyn.

Vanhempien kyselyä varten lähetin nuorten kuukausitiivistelmän mukana tiedustelun heidän halukkuudestaan osallistua kyselyyn omaohjaajatyöstä liittyen opinnäytetyöhöni. Kysely osallistui viisi vapaaehtoista vanhempaa. Kysymyksiä oli kahdeksan (liite 2) ja ne olivat myös avoimia kysymyksiä. Kysymysten sisältö noudatti samoja teemoja, kuin nuorten kysymyksissä. Lisäksi oli kysymys millaista tukea omaohjaaja voisi antaa vanhemmille.

Laitoin kysymyspaperiin alkuun lyhyen johdannon mitä on omaohjaajan toimenkuva, jotta vanhempi saa vähän tietopohjaa, jonka perusteella vastaa kysymyksiin: ”Jokaisella nuorella on pääsääntöisesti nimettynä kaksi omaohjaajaa. Heillä on päävastuu nuoren asioiden hoitamisesta; mm. yhteydenpito nuoren perheeseen tai perheisiin, kouluun, sosiaalitoimeen ja muihin viranomaisiin; nuoren asioiden ja mielipiteiden kuuleminen ja eteenpäin vieminen (esim. ohjaajien tiimiin, palavereihin, vanhemmille); arjessa opastaminen ja tukena oleminen; kannustus ja palautteen antaminen nuorelle, tavoitteiden laatiminen yhdessä nuoren ja perheen kanssa, nuoren palaveriin osallistuminen jne. Omaohjaajat laativat myös kuukausitiivistelmän nuoren asioista joka kuukausi. Puolivuosittain omaohjaajat tekevät nuorelle Hoito- ja kasvatussuunnitelman kuullen nuorta, nuoren vanhempia ja opettajia. Tavoitteena on, että omaohjaajat toimivat hyvässä yhteistyössä nuoren perheen kanssa, siksi on tärkeää kuulla teidän mielipiteitänne omaohjaajatyöstä”.

Kysymyskaavake annettiin vanhemmille suoraan tai lähetettiin postitse tai sähköpostitse. Kysymyksiin vanhemmat saivat vastata rauhassa kotona ja palauttaa sitten kaavakkeen minulle.

Kysely lastensuojelun ohjaajille toteutettiin Rinnalla kulkija-koulutuksen yhteydessä. Tässä vaiheessa nuorten kyselyt oli jo tehty ja esittelin yhteenvedon vastauksista

koulutuksessa. Rinnalla kulkija-koulutuksessa pohdittiin lastensuojelulaitoksessa tehtävää perhetyötä ja omaohjaajatyön eri vaiheita nuoren sijoituksen alusta sijoituksen loppuun saakka. Kotiläksyiksi ohjaajat saivat kirjallisina laatimani kymmenen kysymystä omaohjaajatyöstä (liite 3). Kysymykset ohjaajille käsittelivät myös samoja teemoja kuin nuorten ja vanhempien kysymykset. Ohjaajien omina kysymyksinä olivat kysymykset, kuinka luottamuksellinen omaohjaajasuhde nuoreen luodaan ja kuinka omaohjaajaparin yhteisyö tulisi toteuttaa. Vastausaikaa ohjaajilla oli kaksi viikkoa. Kysymyskaavakkeen palautti kymmenen ohjaajaa.

Seuraavassa kappaleessa käyn läpi nuorten, vanhempien ja ohjaajien kyselyn tuloksia. Olen poiminut tekstin väliin kuvaavia sitaatteja nuorten, vanhempien ja ohjaajien vastauksista.

6 KYSELYN TULOKSIA

6.1 Nuorten ajatuksia omaohjaajatyöstä

Ensimmäinen kysymys oli mitkä ovat nuorten mielestä omaohjaajan tehtävät. Yleisin vastaus oli, että omaohjaaja on se joka vastaa nuorten asioista. Nuorten mielestä omaohjaaja auttaa, neuvoa, tukee ja ohjaa nuorta. Omaohjaaja voi vielä nuorta johonkin esimerkiksi syömään tai ostoksille. Omaohjaajan kanssa voi viettää omaohjaaja-aikaa ja omaohjaaja on enemmän nuoren kanssa, kun muut ohjaajat. Vastasipa yksi nuori, että omaohjaaja välillä toruukin nuorta.

”Olla se, joka vastaa oman nuoren asioista”

”Hoitaa pääasiassa nuoren asioita”

Lapsilla ja nuorilla on mielestäni aika realistinen kuva omaohjaajan tehtävistä. Mukavaa on, että nuorten mielestä omaohjaaja on se, joka auttaa, neuvoa, tukee ja ohjaa. Omaohjaajatyön yksi tärkeimmistä tavoitteista onkin luoda luottamuksellinen suhde lapseen, olla se henkilö lastensuojelulaitoksessa, jolta lapsi voi kysyä neuvoja ja apua, johon voi tukeutua ja joka ohjaa lasta laitoksen arjen tilanteissa.

Toisessa kysymyksessä pohdittiin miten toimii hyvä omaohjaaja. Nuorten mielestä hyvä omaohjaaja on kiinnostunut nuorten asioista ja yrittää tehdä niille jotain. Hyvä omaohjaaja kuuntelee ja neuvoo, ei nolaa nuorta ja ei tarvitse pelätä. Omaohjaajaan voi turvautua. Omaohjaaja vie syömään tai leffaan. Hyvä omaohjaaja ymmärtää nuorta, hoitaa asioita hyvin ja tietää mitä tekee. Hyvä omaohjaaja on luotettava, ymmärtävä, rento ja hauska. Hyvä omaohjaaja tekee nuoren ehdotuksista parhaimman johtopäätöksen.

”Kuuntelee nuoren toiveista”

”Hoitaa asioita nuoren eduksi”

Nämä ovat pieniä, mutta tärkeitä asioita. Lapset ja nuoret eivät toivo omaohjaajilta ”kuuta taivaalta”, vaan aikaa, ymmärrystä ja asioiden hyvää hoitamista. Omaohjaajan on tärkeää olla nuorelle turvallinen aikuinen ja ansaita nuoren luottamus. Omaohjaajasuhteen rakentumista edesauttaa yhteinen ajanvietto nuoren kanssa, hyvässä vuorovaikutussuhteessa oleminen ja nuoren asioiden kuuleminen ja toiveiden eteenpäin vieminen.

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin millaista omaohjaaja-aikaa nuori haluaisi viettää omaohjaajan kanssa. Aika moni halusi mennä omaohjaajan kanssa leffaan tai syömään. Myös kahville ja vaateostoksille meno mainittiin vastauksissa. Nuoret toivoivat myös toiminnallista tekemistä ja aktiviteetteja esimerkiksi biljardin pelaamista yhdessä, uintireissuja, air-softaamista, kuntosalikäyntejä ja jääkiekon pelaamista. Tärkeäksi koettiin myös, että on aikaa ja voi jutella.

”Yhdessä tekeminen ja jutteleminen”

”Omaohjaaja-hetkiin panostettaisiin aikaa ja rahaa”.

Yhdeltä nuorelta tuli mielipide, että hän ei haluaisi viettää ollenkaan omaohjaaja-aikaa. Suuri osa toivotuista toiminnoista toteutuu jo tai on suhteellisen helppo toteuttaa lastensuojelulaitoksen arjessa tai loma-aikaan. Yhteisen toiminnan kautta omaohjaaja ja nuori tutustuvat toisiinsa paremmin. Tekemisen ohella luodaan myös oivallisia mahdollisuuksia keskustelulle. Omaohjaaja hetket voivat olla joko spontaaneja hetkiä arjen lomassa tai esimerkiksi suunniteltuja retkiä. Lapselle tai nuorelle on hyväksi päästä välillä pois lastensuojelulaitoksen arjesta viettämään aikaa omaohjaajan kanssa, jolloin hän saa aikuisen jakamattoman huomion.

Kysymyksessä neljä kysyttiin, kuinka usein nuoret haluavat viettää omaohjaaja-aikaa. Kysymyksessä tarkoitettiin suunniteltua omaohjaaja-aikaa, jolloin omaohjaaja ja nuori lähtevät johonkin käymään tai tekemään jotain yhdessä. Yleisin vastaus oli kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa. Muutama halusi omaohjaaja-aikaa kerran kahdessa kuukaudessa, joku jopa viikoittain. Vastattiin myös vaihtelevasti tai harvoin. Omaohjaaja-ajoissa tulisi kuunnella lapsen tai nuorten toiveita. Omaohjaaja-ajat voivat olla yksilöllisiä, mutta hyvä olisi olla tietty säännöllisyys. Huomioitavia asioita ovat tilanne osastolla ja henkilöstöresurssit, onko mahdollista lähteä. Pohdittava asia on myös lapsen tai nuoren arjen sujuminen, mikäli lapsen tai nuoren käytös on ollut epäasiallista, onko omaohjaaja-aika ansaittu vai tarvitaanko sitä juuri silloin kipeämmin.

Viidennessä kysymyksessä kysyttiin mistä asioista nuori haluaisi keskustella omaohjaajan kanssa. Nuoret haluaisivat puhua omaohjaajan kanssa omista toivomuksistaan, esimerkiksi pidentymisestä arjen aikatauluihin. Eräs nuori vastasi hienosti, että tulevaisuudesta ja tavoitteista. Ihan arkisiakin keskusteluaiheita toivottiin, esimerkiksi vaateostoksista, ajankohtaisista asioista ja koulusta.

”Omista asioista”

”Mistä on syytä puhua”

Luottamusta osoittaa mielestäni erään nuoren kommentti, että hän haluaa keskustella lääkäri-asioista tai asiakassuunnitelmapalaverin asioista. Yksi nuori halusi puhua lasten oikeuksista ja omista oikeuksistaan. Vain yksi nuori vastasi, ettei halua puhua mistään. Arjessa tarjoutuu paljon hyviä tilaisuuksia keskusteluille. Omaohjaaja kysellee nuorilta arjen kuulumisia ja tarjoaa hänelle mahdollisuuksia kertoa asioitaan. Ajoittain on hyvä käydä nuoren kanssa myös tavoitteellisempia keskusteluja esimerkiksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaan liittyen tai aiemmin kuvattuja Toivo-keskusteluja (ratkaisukeskeiset kysymykset).

Kuudennessa kysyin millaisista asioista nuori haluaisi omaohjaajan keskustelevan hänen vanhempiansa kanssa. Nuoret toivoivat ohjaajien kertovan vanhemmilleen arjen kuulumisia ja mitä nuori on tehnyt ja kuinka hänellä on sujunut. Vastauksissa mainittiin myös nuoren asioista ja kotilomista sopiminen.

”Miten on mennyt”

”Normaalit asia esim. lomat, ajat”

Yksi nuori sanoi, että omaohjaaja voisi puhua vanhempien kanssa hänen tulevaisuudesta. Erästä nuorta omaohjaajan puhuminen vanhempien kanssa ärsytti. Nuorten toivovat, että heidän kuulumisensa kerrotaan vanhemmille ja omaohjaaja sopii lomille menosta. Yksi nuori ajatteli jo tulevaisuuttakin. Vaikka nuorta ärsyttääkin, vanhemman tulee pitää ajan tasalla lapsen tai nuoren kuulumisista, pitää kertoa positiiviset ja ne negatiivisetkin kuulumiset.

Perhettä pidetään säännöllisesti ajan tasalla lapsen tai nuoren kuulumisista, koulunkäynnistä, yhteistyöstä aikuisten kanssa sekä suhteesta muihin nuoriin. Kotilomista ja esimerkiksi viikonloppujen viettämisestä kotona sovitaan myös. Vanhempaa kannustetaan ja tuetaan pitämään myös itse yhteyttä lapsensa puhelimitse, käymään osastolla lastaan katsomassa ja lapsen kanssa ostoksilla sekä osallistumaan osaston ja koulun juhlatilaisuuksiin. (Karppinen 1999, 73).

Kysymyksessä seitsemän kysyttiin miten omaohjaa voisi auttaa nuorta hänen omissa tavoitteissaan tai arjessa. Tärkeänä nuoret kokivat onnistumisen huomioimisen ja positiivisen palautteen.

”Kannustamalla”

Nuoret halusivat neuvoja ja tukea, yksi nuori mainitsi konkreettisena asiana, että omaohjaaja kertoisi millaisen asunnon nuoren kannattaisi hankkia ja että pääsisi autolla ruokakauppaan, kun kassi painaa. Toivottiin myös rentoa asennetta, että omaohjaaja ei hermostuisi ja puuttuisi pikkuasioihin. Yksi nuori koki, että hänellä puhuminen ei auta, jos jotain halutaan muuttaa.

”Ei mäkätä, puhuu normaalisti, olisi rennompia”.

Kannustus, neuvominen, tukeminen ja kannustaminen olivat tärkeitä asioita omaohjaajan työssä. Onnistumisien huomioiminen on myös aina muistettava, usein lastensuojelulaitoksen lapsilla ja nuorilla on huono itsetunto, joten he tarvitsevat paljon positiivista palautetta sekä kuulla olevansa hyviä ja osaavansa tehdä asioita oikein.

Itsearvostuksen puutteesta kärsivä nuori tarvitsee usein myös aikuisen toistuvaa vahvistusta nähdäkseen ihastuttavat ja positiiviset piirteensä, omat vahvuutensa. Omi-

en voimavarojen löytäminen saattaa madaltaa nuoren kynnystä olla aloitteellinen ystävyyssuhteiden solmimisessa. (Määttä 2007, 36).

Kahdeksannessa kysymyksessä kysyttiin millaisia taitoja tai asioita nuori haluaisi opetella tai harjoitella omaohjaajan kanssa (esim. itsenäistymiseen liittyvät taitoja). Nuorten vastauksissa tuli ihan konkreettisia asioita, esimerkiksi ruoan laittoa, asiointia, bussilla kulkemista ja kotitöitä. Moni lapsi ja nuori koki tarvitsevansa tukea ja harjoitusta rahan käytössä.

”Raha-asioiden hoito”

Nuoret kokivat itsenäistymiseen liittyvät taidot tärkeiksi ja halusivat niitä harjoitella.

”Kaikkea itsenäistymiseen liittyviä taitoja”

Yksi nuori mainitsi, että haluaisi opetella kuuntelutaitoja ja tavoitteissa pysymistä. Erään lapsen toivomus oli hiukan kauempana arjesta, hän halusi harjoitella benji-hyppyjä.

Itsenäistymiseen liittyviä taitojen harjoittelu tulisi aloittaa hyvissä ajoin. Ruoanlaiton harjoitusta lapset ja nuoret saavat kokkailupäivinä, jolloin kaksi lasta on työpari, he käyvät kaupassa ostavamassa ruokatarvikkeet, valmistavat ruoan koko osaton väelle, ja hoitavat myös siivouksen ruoanlaiton jälkeen. Asiointi-taitojen harjoitteluun tulisi painostaa arjessa, esimerkiksi nuori voisi varata itse omat lääkäriaikansa ja kampaaja-ajat tai perua ne, jos hän ei jostain syystä pääse niihin menemään. Myös virastossa asiointia nuori voisi harjoitella omaohjaajansa tuella. Tavoitteissa pysyminen ja kuuntelutaidot ovat hienoja tavoitteita, niitä harjoitellaan arjessa ja neuropsykiatrisen valmennuksen keinoin. Myös Toivo-keskustelut (ratkaisukeskeiset kysymykset) palvelevat tämä asiaa.

Kysymyksessä yhdeksän kysyin kuinka meillä lastensuojelulaitoksessa nuoren mielestä toimii omaohjaajatyö. Kysyin täydentävänä kysymyksenä kokevatko lapset ja nuoret tulevansa kuuluksi ja pystyvänsä vaikuttamaan omiin asioihinsa. Valtaosa nuorista vastasi, että omaohjaajatyö toimii hyvin, ihan hyvin tai aika hyvin. Lasten ja nuoren mielestä heitä kuullaan ja he voivat vaikuttaa omiin asioihinsa. Yhden mielestä omaohjaajatyö toimi surkeasti ja erään nuoren mielestä omaohjaajatyö ei toiminut hänen kohdallaan, mutta muilla ehkä toimi.

”Olen tyytyväinen”

Lasten ja nuorten mielipide omaohjaajatyöstä oli positiivinen, vaikka arjessa usein ohjaajat kuulevat kritiikkiä toiminnastaan. Mielestäni heidän vastauksensa olivat myös rehellisiä. Minusta tuntui, että lapset ja nuoret olisivat kyllä sanoneet, elleivät olisi olleet tyytyväisiä.

Kymmenes kysymys oli, että onko nuorella jotain ideoita miten omaohjaajatyötä voisi kehittää paremmin nuorta palvelevaksi. Nuoret toivoivat, että omaohjaajat ymmärtäisivät paremmin nuoria ja nuoruutta. Lasten ja nuorten toiveiden huomioon ottaminen ja yksilölliset toimintatavat koettiin tärkeiksi asioiksi. Lapset ja nuoret halusivat, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa omiin arjen sääntöihin ja aikatauluihin.

”Ottaisi lapsia ja lapsen mielipiteitä paremmin huomioon”.

”Kyselee nuorelta ehdotuksia, jokaiselle nuorelle henkilökohtainen toimintatapa”

Toivomuksena tuli myös, että asiat selvitetäisiin puhumalla eikä aina tulisi seuraamuksia.

”Puhumista enemmän, kuin sanktioita”

Lastensuojelulaitoksen toimintaperiaatteisiin kuuluukin, että rankaisemisen sijaan ongelmatilanteissa etsitään kullekin lapselle sopivin kasvatuksellinen ratkaisu keskustelun ja motivoinnin keinoin.

Yksi nuori ajatteli myös, että olisi mukava jos pääsisi useammin omaohjaajan kanssa syömään. Omaohjaaja-ajat on yksi asia, jota lastensuojelulaitoksessa pyritään kehittämään tulevaisuudessa. Yksi lapsi vastasi, että ohjaajat tarvitsevat koulutusta omaohjaajatyöhön. Lastensuojelulaitoksessa järjestetäänkin usein koulutuksia henkilökunnalle, lapset ja nuoret ovat myös tämän huomioineet ja tämä lapsi heitti haasteen omaohjaajille kehittyä työsään.

6.2 Vanhempien haastattelun tuloksia

Vanhempien ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin mitkä ovat heidän mielipiteitään omaohjaajan tärkeimmät tehtävistä. Vanhempien mielestä on tärkeää, että omaoh-

jaaja on tietoinen mitä lapselle kuuluu, erimerkiksi koulussa, harrastuksissa ja sosiaalisissa suhteissa. Kun omaohjaajalla on hyvä keskusteluyhteys lapseen tai nuoreen ja hän keskustelee säännöllisesti omaohjattavansa kanssa arjen kuulumisista, pysyy omaohjaaja ajan tasalla hänen kuulumisistaan.

Omaohjaajan avoin ja luottamuksellinen suhde nuoreen koettiin myös arvokkaaksi. Hyvän omaohjaajasuhteen luomiseen keinoina nimettiin nuoren auttaminen, tukeminen ja kannustus sekä kiinnostus nuorta kohtaan, läsnäolo ja nuoren kuuleminen.

”Tärkeintä minusta on luoda avoin ja luottamuksellinen suhde nuoreen ja hänen perheeseensä. Pidän tärkeänä, että hän auttaa, tukee ja kannustaa nuorta selviytymään arjen eri tilanteissa ja haasteissa. Aito kiinnostus nuorta kohtaan, kuunteleminen ja läsnäolo ovat myös mielestäni tärkeitä ominaisuuksia omaohjaajan tehtävissä”

Hyvää yhteistyötä perheen ja muiden lapsen kanssa toimivien tahojen kanssa pidettiin myös tärkeänä.

”Avoin yhteydenpito perheeseen ja muihin moniammatillisiin osallisiin”

Omaohjaaja on tärkeässä roolissa yhteistyössä lapsen verkostojen kanssa. Omaohjaaja antaa tietoa lapsen perheelle ja muille lapsen kanssa toimiville lapsen arjen sujumisesta lastensuojelulaitoksessa. Naapilan (1999, 154) mukaan verkostotyöllä tarkoitetaan lapsen luonnollisen ja virallisen verkoston huomioonottamista, kartoittamista ja kohtaamista avoimessa yhteistyössä asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Omaohjaajan toivottiin olevan lapselle tai nuorelle kannustava, luotettava ja läsnä oleva aikuinen, joka toimii hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaan. Omaohjaaja tarjoaa lapselle turvallisen aikuiskontaktin lastensuojelulaitoksessa ja hyväksyy lapsen sellaisenaan eikä tuomitse. Lapsen kannustaminen positiivisella asenteella kohti tavoitteita oli myös erään vanhemman toivomus. Omaohjaajan toivottiin myös mahdollistavan lapselle normaalia kodinomaista arkea yhteisen tekemisen merkeissä lapsen kanssa.

”Omaohjaaja tekisi nuoren kanssa asioita, esim. kävisi kirjastossa, pelaisi biljardia, lähtisi vaikka luontoretkelle tai suunnistamaan. Ei välttämättä suurta ja kallista, vaan normaalia, perheenomaista yhdessäoloa.”

Yhteistä aikaa omaohjattavan ja lapsen välillä vietetään lastensuojelulaitoksessa omaohjaaja-aikojen lisäksi arjessa tehden lapselle mieluisia asioita esimerkiksi pelaamista tai leipomista yhdessä. Omaohjaaja käy lapsen kanssa hoitamassa asioita, ostoksilla tai ihan vain viettävät aikaa tv:n ääressä. Nämä ovat kodinomaista yhdessäoloa, mitkä tukevat omaohjaajasuhdetta.

Omaohjaajan ja lapsen suhteen toivottiin olevan rakastava suhde, ei vain hoitava ja ohjaava. Lapsi viettää ison osan arjestaan lastensuojelulaitoksessa ja myös sinne haluttaisiin kodinomaista rakkautta. Vaikka lapsi olisi välillä vaikea ja raskas, tulisi hänet nähdä silti positiivisessa valossa. Mattila (2011, 99) nimeää kasvatuksen, hoidon ja opetuksen tavoitteeksi eri tavoin vahvistaa lasta ja varustaa häntä elämän haasteisiin sekä tiedollisesti ja taidollisesti että myös persoonallisesti. Aikuisen hankalaksi kokema lapsi on yhtä arvokas, kun mukavan aktiivinen ja hyväntuulinen lapsi. Kun tämä vaikuttaa perimmäisenä asenteena, kasvattaja on voiton puolella.

Toisessa kysymyksessä vanhemmilta kysyttiin millaisia asioita he haluaisivat omaohjaajan keskustelevan nuoren kanssa. Vanhempien mielestä lapsen kanssa voisi keskustella tarpeen mukaan kaikenlaisista asioista, esimerkiksi murrosiästä, päihteistä, vastuusta ja muusta sellaisesta.

”Ikäkysymyksiin liittyviä asioita, esim. murrosiän muutoksista. Sitten samanlaisia mitä kotonakin keskusteltaisi: mitä ruokaa söit koulussa, miten meni, mitä teit koulussa, oliko mukava päivä; pieniä kevyitä asioita, joiden kautta saattaisi syntyä syvällisempääkin keskustelua. Nuoren toiveista ja haaveista, unelmista, tukea tulevaisuuden uskoa ja itseluottamusta”

”Kaikista elämään liittyvistä aiheista”

Toivomuksena oli keskustelun lisäksi, että omaohjaajilla olisi myös aikaa kuunnella lasta tai nuorta silloin, kun hänellä on tarve puhua asioistaan. Lapsen tai nuoren kanssa tarjoutuu arjessa monia hyviä tilaisuuksia keskusteluun, esimerkiksi tv:n ääressä, ruokapöydässä, autoajelulla jne. Hyvä vuorovaikutus onkin omaohjaajasuhteen yksi tärkeimmistä asioista.

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin millaisista asioita nuoren vanhempi haluaisi keskustella nuoren Omaohjaajan kanssa. Keskustella haluttiin nuoren kasvusta, perheen tukemisesta ja mahdollisesti nuoren kanssa ilmenneistä ongelmista.

”Nuoren arjen sujumisesta, miten koulussa menee”

Omaohjaaja pitää säännöllisesti yhteyttä nuoren vanhempiin. Hyvään yhteistyöhön perheen kanssa kuuluu, että omaohjaaja pitää vanhemmat hyvin ajan tasalla nuoren asioista ja kuulumisista lastensuojelulaitoksessa. Vanhemmat voivat myös aina soittaa lastensuojelulaitokseen, mikäli heillä on jotain kysyttävää. Vanhempien mielestä neuvot olisivatkin tervetulleita. Jos ilmenee haasteellisia tilanteita, niin silloin toivotaan tukea ja neuvoa miten lapsen kanssa kannattaisi toimia.

”Jos omaohjaaja näkee vanhemmille tarvetta antaa ohjeita tms. saa rohkeasti antaa. Isoissa tilanteissa tukea, miten kannatta toimia”

Erään vanhemman vastauksessa tuli hyvää palautetta jo tehdystä työstä ja käydyistä keskusteluista.

”Onnekseni nuorellani on hyvät ja hänestä välittävät omaohjaajat, joiden kanssa olen jo voinut keskustella kaikista asioista”

Vanhemmat kokevat, että ovat pysyneet ottaa puheeksi mieltä painavia asioita. Toivotaan kuuntelijaa myös vanhempien omille tunteille huostaan otettuun ja sijoitettuun lapseen liittyen. Omaohjaaja pitää vanhempiin yhteyttä säännöllisesti esimerkiksi viikoittaisin puhelinsoitin, silloin olisi hyvä tarjota vanhemmalle mahdollisuus puhua myös omista tuntemuksistaan ja mieltä askarruttavista asioista. Vanhemmalta tuli vastauksissa myös toivomus, että perheen tapoja arvostettaisiin, esimerkiksi jos perheessä arvostetaan kierrättämistä ja vähäistä kuluttamista, niin vanhempi toivoo, ettei lasta palkittaisi ”shoppailukierroksella”. Vanhempien toiveet on tärkeä kuulla ja pyrkiä mahdollisuuksien mukaan toimimaan niiden mukaisesti.

Neljännessä kysymyksessä kysyttiin millaisia taitoja tai asioita vanhemmat haluaisivat, että nuori harjoittelee omaohjaajan kanssa, esimerkiksi itsenäistymiseen liittyviä taitoja. Vastatauksissa tuli esiin, että harjoitusta toivottiin omien asioiden hoitamises-

sa, rahan käytössä, harrastuksien löytämisessä, ruoan laitossa, arjen rutiinien hoidossa.

”Rahan käyttö, ”oman talouden” hoitaminen, mitä edessä kun itsenäistyy, asioiden hoito.”

Omaohjaajan tuella toivottiin harjoitusta vastuun ottamisesta omista tekemisistä ja selviämään ristiriitatilanteista menettämättä malttiaan. Myös arjen aikatauluista haluttiin lapsen tai nuoren saavan harjoitusta esimerkiksi itsenäinen herääminen aamuisin. Omien jälkien keräämisessä koettiin tarvetta ohjata nuorta enemmänkin. Lastensuojelulaitoksessa harjoitellaan mm. ruoanlaittoa nuorten kokkailupäivien merkeissä, nuorilla on säännölliset pyykki- ja siivouspäivät, jolloin nuori pesee omat pyykkinsä ja siivoaa huoneensa. Lastensuojelulaitoksessa nuoria vastuutetaan yhdessä huolehtimaan yhteisten tilojen siisteydestä, esimerkiksi muistuttamalla heitä siivoamaan omat jälkensä. Nuorta tuetaan arjen rutiinien ja aikataulujen hoitamisessa, myös rahasioissa nuori saa harjoitusta mm. oman viikko- tai kuukausirahansa käytön suunnittelussa ja kokkauspäivän ruokatarvikkeiden hankkimisessa.

Kysymyksessä viisi kysyttiin, miten vanhemman mielestä omaohjaaja voi auttaa nuorta hänen omissa tavoitteissaan tai arjen toiminnassa. Kannustus, tuki ja motivointi koettiin auttavan lasta tavoitteisiin pääsyssä ja arjen toiminnassa. Nuoren kanssa tulisi käydä läpi hänen tavoitteitaan ja auttaa sellaisissa osa-alueissa, joissa hän tarvitsee tukea.

”Malli, kannustus, ohjaaminen, vaatia, yhdessä tekeminen, toimiminen”

”Olemalla tarpeen vaatiessa myös puolueeton, toisaalta puolustettava nuorta tarpeen vaatiessa. Tukeminen, ohjaus, harjoittelu, kuuntelee nuorta”

Omaohjaajan rooliin kuuluu nuoren kannustus, tukeminen ja nuoren kanssa yhdessä toimiminen. Omaohjaaja on nuoren tukena tämän harjoittellessa elämän tärkeitä taitoja. Nuoren tulee pystyä luottamaan tukeen ja turvaan. Mattilan (2011, 102) mukaan puolustaminen on puolelle asettumista, rinnalla seisomista, vakavasti ottamista ja ehdotonta arvostamista.

Omaohjaajan toivottiin auttavan lasta tai nuorta ottamaan vastuuta omien asioiden hoitamisesta ja arjen sujumisesta sekä olevat tukena ja turvana tässä tehtävässä. Lapselle tai nuorelle annetuista lupauksista täytyy pitää kiinni. Vanhempi kertoi esimerkin, että polkupyörän korjausta oli luvattu lapselle, mutta kesti monta kuukautta ennen kuin hommaan ryhdyttiin. Vanhempi pyysi muistamaan, että ohjaajat ovat esimerkkinä lapsille ja nuorille.

Kysymyksessä kuusi kysyttiin, millaista tukea vanhempi haluaisi itselleen nuoren omaohjaajalta. Eräs vanhempi kertoi esimerkkinä, että on saanut hyvin tukea, kun lapsen kotiloman aikana on tullut kriisitilanne, on vanhemmalle annettu miettimisaikaa miten toimitaan ja tultu hakemaan lapsi lastensuojelulaitokseen, mikäli tilanne on niin vaatinut.

Tärkeänä pidettiin myös sujuvaa yhteydenpitoa lastensuojelulaitoksen ja kodin välillä. Hyvänä asiana mainittiin myös, että vanhempien mielipiteet otetaan huomioon. Toivottiin avointa ja rakentavaa palautetta lapsen asioissa.

”Hyvä yhteydenpito, pokkaa myös informoida virheistä, näyttää että on osana mukana perheen jälleenyhdistämistä, kuuntelee ja keskustelee, ottaa vanhemman mielipiteet huomioon”

Joidenkin vanhempien kommentteissa kerrottiin, että vanhempi saa jo tarpeeksi tukea omaohjaajilta tai ei koe tarvitsevänsä tukea. Myös lastensuojelulaitoksessa pidettäväksi suunniteltu vertaistukiryhmä on vanhempien mielestä hyvä idea, mutta sen olisi toivottu alkaneen jo lapsen sijoituksen ollessa alussa.

Seitsemännessä kysymyksessä kysyin, kuinka meillä lastensuojelulaitoksessa toimii omaohjaajatyö, pohdittavia asioita olivat mm. yhteydenpito, tiedon kulku, kuulluksi tuleminen, asioihin vaikuttaminen. Vanhemmilta tuli pääasiassa positiivista palautetta. He kokevat tulevansa kuulluksi ja heidän mielipiteitään arvostetaan. Kasvatus, säännöt ja rajat saivat myös kiitosta. Yksi vanhempi anoi myös kouluarvosana omaohjaajatyön toimivuudesta, joka oli 9-.

”Mielestäni kaikki toimii hienosti, minua kuunnellaan ja mielipidettäni kysytään ja olen mielestäni saanut vaikuttaa asioihin, jotka koen tärkeiksi. Olemme niin samoilla linjoilla lastensuojelulaitoksen kanssa kasvatus-

asioissa, säännöissä ja rajoissa, että yhteistyö meidän välillä tuntuu helpolta ja mutkattomalta, kiitos siitä =)”

”Hyvin on toiminut. Lastensuojelulaitokseen on aina kehdannut soittaa ja saanut ”höpöttää” omiaan. Olen myös saanut hyvin tietää mitä tapahtuu”

Eräs vanhempi nosti esiin, että jossain vaiheessa lastensuojelulaitoksen henkilökunnassa oli tullut paljon muutoksia. Henkilökunnan vaihtuvuus oli suuri. Vanhempi oli huolissaan kuinka tämä vaikuttaa lapsiin, kiintymyssuhteen muodostumiseen lasten kanssa ja lapsen myös asioiden hoitoon. Tämä onkin tärkeä huomioitava asia, johon on kiinnitetty huomiota lastensuojelulaitoksessa. Johdon ja henkilökunnan yhteistyöllä pohdittu keinoja ja työkäytäntöjä, jotta työhyvinvointi ja työssäjaksaminen saataisiin pidettyä hyvällä tasolla. Edistystä on tapahtunut paljon ja henkilökunnan vaihtuvuus on tasaantunut.

Kahdeksannessa kysymyksessä kysyin vanhempien kehittämisideoita miten omaohjaajatyötä voisi kehittää paremmin nuorta ja hänen perhettään palvelevaksi. Toivottiin, että omaohjaajat selvittävät nuoren ja perheen historiaa perheeltä itseltään, jotta he osaavat ottaa taustat huomioon. Vastauksissa toivottiin omaohjaajalta rehellisyyttä ja suoruutta. Näitä asioita tukee hyvä ja avoin keskusteluyhteys lapsen, perheen ja omaohjaajan välillä.

Omaohjaajalla toivottiin olevan vahva aikuisen rooli, varsinkin konfliktitilanteissa.

”Ollaan aikuisia, ei alennuta lapsen tasolle silloin kun nuoren kanssa riittää. Jos nuoren kunnioituksen haluaa, on käyttäydyttävä hyvin sen ansaitakseen, pätee myös toisinpäin. Puhutaan suoraan asioista”.

Tärkeintä on, että kaikki lapsista huolehtivat työntekijät pyrkivät ymmärtämään lapsen kasvua ja kehitystä ja tutkivat omaa toimintaansa vuorovaikutusprosessissa siitakin huolimatta, että työ asettaa ovat tunteet ja ammatillisuuden todella kovalle koetukselle. (Häkkinen 1999, 119).

Yhteinen aika lapsen ja perheen kanssa oli useassa vastauksessa nostettu esiin toivottuna asiana. Tällaista yhteistä aikaa voisivat olla esimerkiksi omaohjaaja-ajat ja yhdessä lapsen ja perheen kanssa, lastensuojelulaitoksen järjestämät isä-poika leirit, lähimmäispäivät ja muut juhlapäivät lastensuojelulaitoksessa. Lastensuojelulaitoksen

järjestämissä lähimmäispäivissä on ollut mukana yhteistä toiminnallista tekemistä. Osallistuminen toimintoihin on perustunut vapaaehtoisuuteen, perheet voivat osallistua oman mielenkiintonsa mukaan.

”Yhteiset joulu- ja kevätjuhlat ovat olleet ihan mukavia tilaisuuksia. Ihan hyvä, ettei niissä ole liian tiukkaa yhdessäolosuunnitelmaa, se voisi olla joskus ahdistavaa”

”Toiminnallisten menetelmien käyttö yhdessä perheen ja nuoren kanssa”

”Olisi mukavaa, jos omaohjaajalla olisi enemmän aikaa kahdenkeskisiin tekemisiin nuoren kanssa ja ehkä tavata perhettä useammin”

Perhekäynnit ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö on yksi kehittämistavoitteista lastensuojelulaitoksessa. Perhekäynneistä pyritään tekemään säännöllinen toimintatapa.

Mielestäni hyvänä ideana osastotiimeihin yhdeltä vanhemmalta tuli ehdotus, että jokaisesta lapsesta ja nuoresta kerrottaisiin tiimissä aina joku hyvä piirre, teko tai ominaisuus. Tämä kasvattaisi positiivista ajattelua. Lastensuojelulaitoksessa tämä toteutuukin ratkaisukeskeisen ajattelun pohjalta, keskitymme huomioimaan lasten ja nuorten hyviä piirteitä, onnistumisia ja edistymistä.

Joissakin vanhempien vastauksista ei ollut kehittämisideoita, vaan he kertoivat olevansa tyytyväisiä toimintaan ja puutteita ei oltu havaittu.

6.3 Ohjaajien näkemys omaohjaajatyöstä

Ohjaajien ensimmäinen kysymys koski myös omaohjaajan tärkeimpiä tehtäviä. Vastauksissa tuli paljon tärkeitä omaohjaajan ominaisuuksia ja tehtäviä. Ohjaajien mukaan on se, joka ottaa nuoren vastaan sijoituksen alussa. Omaohjaaja hoitaa lapsen juoksevia asioita, hoitaa viranomaisyhteistyön, viralliset asiat ja paperityöt.

”Kantaa päävastuun nuoren asioiden hoitamisesta”

Omahoitaja tehtävänä oli alkujaan laitoksessa varsin yleisesti lasten asioiden hoitaminen, järjesteleminen ja lapsen asioista selvillä oleminen. Nykyään omahoitajat ovat

kuitenkin entistä enemmän myös lapsen, eivätkä vain hänen asioidensa hoitajia. (Kyrönseppä 1990, 7).

Ohjaajat toivatkin vastauksissa julki, että omaohjaaja on lapsen tukihenkilö osastolla, joka tukee ja ohjaa, on aikuinen lapsen rinnalla. Hän panostaa hyvän ja luottamuksellisen omaohjaajasuhteen muodostumiseen. Omaohjaaja tukee ja ohjaa, osoittaa rakkautta ja asettaa rajoja. Omaohjaaja viettää aikaa lapsen kanssa arjen toiminnoissa ja yhteisen tekemisen merkeissä.

”Antaa lapselle aikaa ja pyrkiä muodostamaan sellainen lämmin suhde lapseen, ojennuksia unohtamatta”

”Mukavien, normaalien, lapsuus ja nuoruusmuistojen tuottaminen on myös tärkeää”.

Ohjaajien vastauksissa korostetaan myös yhteisen tekemisen ja ajanvieton tärkeyttä omaohjaajan ja lapsen tai nuoren välillä.

Vuorovaikutus ja läsnäolo mainittiin myös omaohjaajan tärkeinä työkaluina. Omaohjaaja muodostaa hyvän vuorovaikutussuhteen lapsen tai nuoren kanssa, antaa työvälineitä elämään, on läsnä ja lapsen tai nuoren saatavilla.

”Olla nuorelle esimerkkinä ja kasvattajana, turvallisena aikuisena”.

Kyrönseppän mukaan (1993, 101) aikuinen on lapselle tai nuorelle myös samaistumiskohde. Lapsen tehtävänä on kehitysvaiheensa mukaisesti käyttää aikuista hyväkseen voiman lähteenään omassa kasvussaan.

Ohjaajat kokivat tärkeänä, että omaohjaaja pystyy myös tarvittaessa delegoimaan lapsen tai nuoren asioiden hoitoa myös muille ohjaajille, ettei asia jää hoitamatta. Omaohjaaja informoida muita ohjaajia lapsen tai nuoren asioista, jotta kaikki voivat toimia yhteistyössä parhaalla mahdollisella tavalla.

Yhteistyö lapsen tai nuoren perheen kanssa mainittiin myös yhtenä tärkeistä omaohjaajan tehtävistä. Yhteistyö lapsen tai nuoren perheen kanssa onkin mainittu tärkeänä työn osa-alueena lastensuojelulaitoksen toiminta-ajatuksissa.

Toisessa ohjaajien kysymyksessä kysyttiin miten luoda hyvä suhde omaohjaajan ja nuoren välille. Ohjaajat vastasivat, että tulee antaa aikaa nuorelle ja olla nuorelle läsnä, keskustella nuoren kanssa ja kuunnella nuorta.

”Ole aidosti välittävä ja kiinnostunut nuoren asioista”.

Ollaan johdonmukaisia ja reiluja sekä oikeudenmukaisia. Ollaan luotettavia ja turvallisia aikuisia, hyvässä ja pahassa.

”Olla luottamuksen arvoinen, arvostava, päästää lapsi lähelle”.

Omaohjaaja tulisi tukea ja motivoida lasta niin, että lapsi tuntee pystyvänsä vaikuttamaan hänelle merkityksellisiin tapahtumiin. Omaohjaaja antaa lapselle rakkautta, välittämisen tunnetta, mutta tarvittaessa myös rajoittaa lasta. Eräs ohjaaja kommentoi, että aina ei luottamuksellinen suhde onnistu, vaikka ohjaajalla olisi halua.

Omahoitajasuhde on henkilökohtainen tunnesuhde, mikä tarkoittaa, että se on molempienpuoleinen ja vastavuoroinen. Se on ainutlaatuinen tunneside. Se on aikuisen ja lapsen tai nuoren välinen suhde. Aikuisen tehtävänä tässä suhteessa on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta. (Kyrönseppä 1993, 101).

Kolmannessa kysymyksessä pohdittiin millaisista asioista omaohjaajan tulisi keskustella nuoren kanssa. Ohjaajien mielestä lasten kanssa tulisi keskustella kaikista elämään liittyvistä asioista, välillä säästä, tarpeen mukaan kiperistäkin asioista.

”Päivittäin esiin tulevista asioista, arjesta, koulusta, toiveista...”

Omaohjaajan kanssa lapsi voi käydä läpi eri tunnetilojen käsittelyä. Tärkeitä aiheita ovat myös perhe ja tulevaisuus, haaveet ja pelot. Lapset ja nuoret tarvitsevat positiivista palautetta arjen onnistumisissa, isoissa ja pienissä. Kiitoksia ja kehuja nämä lapset eivät varmasti ole saaneet tarpeeksi.

Omaohjaaja keskustelee lapsen kanssa asioista, joita hänen kasvulleen ja kehitykselleen on tärkeä puhua. On tärkeää myös osata kuunnella lasta ja ”tarttua” lapsen puheeseen. Puhua voi kaikista elämän asioista, seksuaalisuudesta ruoanlaittoon.

”Nuoresta lähtevistä asioista”

Tulevaisuudesta olisi hyvä keskustella lapsen kanssa monelta kantilta, myös siitä miten siihen tulevaisuuteen voidaan yhdessä tähdätä. Aikuiseksi kasvamisesta nähtiin tärkeänä puhua. Arjen onnistumiset ja haasteet ovat jokapäiväisessä toiminnassa puhuttaviksi tulevia asioita ja yhdessä lapsen kanssa haetaan haasteisiin keinoja. Kotilomista ja niiden sujumisesta on lapsen kanssa hyvä myös puhua. Lapsen kanssa tulisi puhua elämän iloista ja suruista. Neuropsykiatrisen valmennuksen tavoitekeskustelut ja puolivuositain käytävät Toivo- ratkaisukeskeiset keskustelut ovat yleensä ennakoituja ja tarkemmin suunniteltuja lapsen kanssa käytäviä keskusteluja. Huomiona tuli myös, että lasta ei voi ”pakottaa” puhumaan asioista, joista ei halua. On asioita, joista ei saa kysellä, esim. hyväksikäyttöepäilyt (rikosasiat).

Kysymyksessä neljä kysyttiin miten omaohjaaja-aika tulisi ohjaajien mielestä toteuttaa. Ohjaajat vastasivat, että luovuutta saa käyttää, pääasia että lapsi saa jakamattonta huomiota. Ohjaajien mielestä yhteinen tekeminen olisi parempi, kun esimerkiksi hampurilaisella käynti.

”Toiminnallista tekemistä, että nuori sekä omaohjaaja näkevät toisistaan myös toista puolta”

Tervonen-Arnklin (1999, 39) mukaan toiminnallisuus on päivä- ja viikko-ohjelmassa tärkeää. Korvaavan hoidon yhteydessä toiminnalla tarkoitetaan rakentavaa, tavoitteisiin tähtäävää, suunniteltua ja jäsenneltyä tekemistä. Toiminnan avulla nuoret saavat kokemuksellisesti tuntumaa omaan itseensä, voivat oppia tunnistamaan tunteitaan ja hallitsemaan itseään. He saavat myös tärkeitä onnistumisen kokemuksia, jota kautta heidän itsetuntonsa vahvistuu. Aikuiset toimivat kokemusten jakajina.

Arjessa omaohjaaja-aikaa voi lähteä viettämään, kun tilanne osastolla sallii, tietyn säännöllisyyden takaamiseksi olisi hyvä suunnitella omaohjaaja-ajat tietyin väliajoin.

”Spontaanisti, välillä jos tarve myös suunnitellusti”.

”Kävelylenkillä, kahvilassa, tv:n ääressä, autossa, ruokapöydässä, lapsen huoneessa, koulussa, kotona, puistossa...”

Omaohjaaja-aika olisi hyvä suunnitella kalenteriin, jotta myös muut ohjaajat osaavat varautua omaohjaajan ja lapsen tai nuoren lähtemiseen pois osastolta. Omaohjaaja-ajalla voi toisinaan harjoitella erilaista asioiden hoitamista, tämä on hyvää harjoitusta tulevaisuuden varalta. Mukavia ovat myös erilaiset ostosreissut lapsen kanssa, esimerkiksi vaateostoksia hoidetaan omaohjaajan kanssa yhdessä.

”Olla nuoren käytettävissä, kun nuori sitä haluaa”.

Omaohjaajan tulisi työvuorossa huomioida lapsi tai nuori, viettää hänen kanssaan aikaa myös arjen lomassa. Omaohjaaja-ajalla voi joskus jotain tehtäviä, esimerkiksi sukupuuta tms.

Viidennessä kysymyksessä kysyin millaisia taitoja tai asioita on tärkeää harjoitella nuoren kanssa esimerkiksi itsenäistymiseen liittyen. Sosiaalisten tilanteiden harjoittelua pidettiin tärkeänä sekä omien asioiden hoitamista ja asioinnin harjoittelua, esimerkiksi kaupassa käyntiä, erilaisissa virastoissa ja pankeissa asiointia. Lasten tulisi myös harjoitella julkisilla kulkuneuvoilla liikkumista.

”Rahan käyttöä, asiointia, kotitöitä, omasta hygieniasta huolehtimista, suhteiden ylläpitoa...”

Lapselle tai nuorelle tulisi antaa vastuuta sopivassa määrin arjessa ja omien asioiden hoitamisessa. Omaohjaajalla on lapsen tai nuoren elämisen taitojen harjoittelun tukijana monta monenlaista roolia. Erään ohjaajan mukaan näitä rooleja ovat:

”Elämän opettaja: opettaa arkielämän taitoja, väittää arvoja, opettaa tapoja sekä sosiaalisia taitoja, tekee heidän kanssaan erilaisia sopimuksia”.

Lastensuojelulaitoksessa harjoitellaan vuorokausirytmää, vuorovaikutustaitoja, ystävyyttä, toisen kunnioitusta, käytöstapoja, itsensä hyväksymistä ja tulevaisuuteen suuntautumista. Arjessa harjoitellaan ihan konkreettisia taitoja, esimerkiksi siisteyttä, siivousta, ruoanlaittoa ja pyykinpesua.

On tärkeää, että harjoittelu ajoitetaan hyvissä ajoin arjen lomassa. Lastensuojelulaitoksessa onkin monenlaisia arjen rutiineja, jolloin taitoja harjoitellaan. Itsenäistymisharjoitteluun olisi tähdättävä myös suunnitellusti. Lastensuojelulaitoksessa on alettu

kehittämään aiemmin kuvatun Exit-kansiotyöskentelyn ohella myös käytäntöjä itsenäistymisharjoittelun toteuttamiseen.

Kuudessa kysymyksen aiheena oli miten omaohjaajatyöparin yhteistyö tulisi ohjaajien mielestä toteuttaa. Omaohjaajat vastaavat yhdessä sovitusti nuoren asioiden hoitamisesta. Ohjaajien mukaan yhteistyön tulisi toimia saumattomasti, ohjaajien vahvuuksia hyödyntäen. Omaohjaajien välillä tulisi olla reilua, avointa keskustelua.

”Niin, että omaohjaajaparilla olisi työvuorossa aikaa keskustella nuoren asioista ja sopia erinäisten asioiden hoidosta”.

Raportointi omaohjaajien välillä on tärkeää sekä jakaa tieto lapsen asioista myös muulle tiimille. Kaikkien tulisi käyttää kattavasti eri viestintäkanavia, asiakastietojärjestelmä, viestivihko, kalenteri, sähköposti sekä koulun tiedotus, jotta omaohjaajat voivat tavatessaan pohtia lapsen tavoitteita yhdessä tämän kanssa.

”Enemmän lasta mukaan omissa asioissa”.

On tärkeää, että omaohjaaja ja lapsi tekevät henkilökohtaisia suunnitelmia, ja että omaohjaaja tukee lasta niiden toteutumisessa. (Kyrönseppä 1990, 59).

Ohjaajien mielestä olisi hyvä tehdä yhteinen työnjako ja kuitata työlistoihin asiat tehdyksi. Kuukasitiivistelmät tehdään vuorotellen. Sopimuksista pidetään kiinni. Jokainen pari voi itse suunnitella tapansa, joka heitä miellyttää, pääasia että homma toimii.

Kysymyksessä seitsemän kysyttiin miten omaohjaaja voi auttaa ja tukea nuorta hänen omissa tavoitteissaan tai arjen toiminnassa. Lasta tulee motivoida, perustella uudelleen ja uudelleen asioita, ohjata ja vaatia. Onnistumisiin tulee tarttua.

”Kannustava ote, tulevaisuusajattelun ylläpitäminen ja tsemppaus sekä positiivinen ote yleensä kaikessa toiminnassa parantaa yhteistyötä ja edistää kuntoutumista”.

Omaohjaajan tulisi antamaa lapselle tai nuorelle omaa aikaansa, olla kiinnostunut lapsen tai nuoren asioista, keskustella hänen kanssaan ja näyttää esimerkkiä. Omaohjaaja tulee havainnoida, mitä lapsi tai nuori tarvitsee ja tarjota tukea havaitsemiinsa asioihin.

”Samalla lailla kun perheessä, tukien ja ohjaten, mutta ei puolesta tehden”.

Lapsen ja nuoren omatoimisuutta tulisi lisätä. Omaohjaaja on lapsen tai nuoren mukana arjessa, käy hänen kanssaan keskustelua tavoitteista ja samalla tarkistaa, että ne ovat edelleen lapsen tai nuoren mielestä voimassa. Pyritään vastaamaan lapsen tai nuoren arjen haasteisiin mm. neuropsykiatrisen valmennuksen keinoin, laaditaan yhdessä tavoite, pilkotaan se osatavoitteiksi ja pohditaan keinot tavoitteisiin pääsemiseksi.

Lastenkodin tehtävänä on vaikuttaa lapsiin ja nuoriin niin, että heille kehittyy sellaisia ominaisuuksia, joiden avulla he voivat vastata ympäristön asettamiin vaatimuksiin ja siten sopeutua ympäristöönsä. (Kyrönseppä 1993, 73).

Kahdeksannessa kysymyksessä kysyttiin millaista tukea Omaohjaaja voi antaa nuoren perheelle. Ohjaajien mielestä perheen kanssa tulisi käydä keskusteluja yhteisistä pelisäännöistä, vanhempia tulisi ottaa mahdollisimman paljon mukaan lapsen elämään ja päätöksentekoon.

”Pitää perheeseen yhteyttä säännöllisesti, ottaa mukaan nuorta koskeviin asioihin ja päätöksiin siinä määrin kun se on mahdollista ja nuoren edun mukaista”.

Vanhemmille tulisi osoittaa arvostamista, pyytää heidän mielipiteitään ja neuvojaan lasta tai nuorta koskevissa asioissa. Keskusteluissa on hyvä todeta vanhempien olevan hyviä vanhempia, vaikka joutuvat tosinaan rajaamaan nuorta. On tärkeää purkaa lapsen tai kanssa tapahtuneita asioita vanhempien kanssa.

”Tukea heidän päätöksiään ja vahvistaa heitä olemaan vanhempia”.

”Olla nuoren ja perheen puolella niin, että kaikilla osapuolilla on tunne, että asioita tehdään kaikille osapuolille yhteisen päämäärän saavuttamisen vuoksi”.

Omaohjaaja pitää lasta tai nuorta positiivisesti esillä keskustelussa ja puhuu perheestä positiivisesti lapselle. Perheelle tulisi antaa tietoa sijoituksen vaiheista, kertoa lastensuojelulaitoksen säännöistä ja toimintatavoista. Lapselle tai nuorelle pitäisi opettaa vuorovaikutustaitoja, että suhde vanhempiin parantuu ja pysyy hyvänä. Omaoh-

jaajan tulisi mahdollistaa perheen yhdessäoloa. Myös omaohjaajan käyntejä lapsen tai nuoren kotiin pidettiin tärkeinä. Kotikäyntejä ollaan ottamassa yhdeksi perheen kanssa tehtävän yhteistyön muodoista lastensuojelulaitoksessa.

Ohjaajien mukaan omaohjaaja voisi neuvoa ja ohjata perheenjäseniä heille mahdollisesti sopivien palveluiden piiriin. Vanhemmat tuovat ajoittain esiin omaa huoltansa ja haasteitaan, omaohjaaja voi opastaa mistä vanhempi voisi kysyä neuvoja ja hakea tukea. Lastensuojelulaitoksen järjestämä vertaistukiryhmä on myös yksi väylä, missä vanhemmat saavat tuoda esiin tuntemuksiaan, kysyä neuvoja ja jakaa kokemuksiaan.

Yhdeksännessä kysymyksen aiheena oli kuinka meillä lastensuojelulaitoksessa ohjaajien mielestä toimii omaohjaajatyö. Omaohjaajatyön koettiin toimivan lastensuojelulaitoksessa hyvin. Omaohjaajasuhteen rakentumiseen tarvitaan koko työyhteisön tuki, että omaohjaaja ja lapsi tai nuori saavat riittävästi omaa aikaa yhdessä. Suhdetta aletaan rakentaa heti, kun omaohjaaja ja lapsi tai nuori kohtaavat. Ohjaajien mukaan omaohjaajat osaavat menetelmiä, joilla päästä keskusteluyhteyteen lapsen tai nuoren kanssa ja omaohjaajat ovat kiinnostuneita lapsen maailmasta.

”Tekevät omalla persoonallaan ja tunteella työtä, välittävät ja tuntevat huolta nuoristaan ja se näkyy aitona”.

Omaohjaajat ovat ottaneet lasten ja nuorten tarpeet hyvin vastaan. Perheiden kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Positiivista on, että ohjaajat eivät juurru pelkästään omiin ohjattaviin, vaan työskentelevät kaikkien lasten ja nuorten kanssa ja antavat myös toisten käyttää osaamistaan omaohjattaviensa kanssa.

”Työnjako omaohjaajien välillä toimii ja näkisin toiminnan olevan niin avointa, että pystytään keskustelemaan, mikäli jokin hiertää”.

Lasten ja nuorten asioiden hoidon koettiin sujuvat lastensuojelulaitoksessa hyvin, yhteistyö vanhempien ja viranomaisten kanssa on toimivaa.

”Yleisesti ottaen lastensuojelulaitoksessa arvostetaan omaohjaajien työtä, mikä näkyy mm. tiiviissä yhteistyössä läheisten kanssa”.

”Mielestäni virka-asiat ja yhteydenpidot, viralliset asiat toimivat tosi hienosti, omaohjaaja-aikaan pitäisi panostaa, joskin haasteita saada nuori motivoitua ja löytää mielekästä tapaa ajanviettoon”.

Joitakin kehitysehostuksiakin ohjaajilta tuli tässä kysymyksessä. Lastensuojelulaitoksessa on muutamia hiljaisia ja vetäytyviä nuoria. Näiden nuorten kohdalla tulisi huomioida, jotta hekin saisivat osakseen ohjaajan läsnäoloa ja huomiota.

Yhdessä ohjaajan kommentissa oli pohdittu, että pääasiassa omaohjaajatyö toimii hyvin, jossain tapauksissa nimellinen omaohjaaja ei ehdi tavata lasta tai nuorta riittävästi usein esimerkiksi koulutuskäynteiden takia. Tällaisessa tilanteessa on tärkeää, että tieto lapsen asioista siirtyy omaohjaajalta muille ohjaajille ja omaohjaaja sopii lapsen asioiden hoitamisesta muiden ohjaajien kanssa.

Ohjaajien mielestä olisi kiinnitettävä enemmän huomiota tavoitteiden toteutumiseen. Omaohjaaja parin tulisi aika ajoin pohtia millaisia tavoitteita lapsen tai nuoren hoidolle ja kasvatukselle on asetettu ja kuinka ne ovat toteutuneet. Myös osastotiimeissä olisi hyvä käydä läpi yhteisiä sekä lasten ja nuorten tavoitteita, missä niiden suhteen mennään ja pohtia miten toimitaan jatkossa tavoitteisiin pääsemiseksi.

Kymmenessä kysymyksessä hain ideoita miten omaohjaajatyötä voisi kehittää paremmin nuorta ja hänen perhettään palvelevaksi. Vastauksissa korostettiin perhetyön tärkeyttä. Säännöllinen kotiin jalkautuminen työparin kanssa nähtiin tärkeänä. Lapsi tai nuori näkee, että ohjaajan ja vanhemman välillä on arvostus, tämä vaikuttaa nuoren ajatteluun vanhemmasta ja ohjaajasta. Tapaamiset voisi sopia lomakyytien yhteyteen, esimerkiksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaa voisi päivittää kotikäynnillä.

”Kotikäyntejä ja muuta yhteistä tekemistä perheen kanssa jossain muussa ympäristössä, perheen toiveen mukaan”.

Toivottiin enemmän rohkeutta ottaa lapsi haltuun, enemmän rohkeutta mennä perheen kotiin lapsen kanssa rakentamaan yhteistyötä.

Lastensuojelulaitoksessa yhteistyö perheen kanssa on perinteisesti mielletty perhe-neuvontana eli perheiden ohjauksena ja opastuksena työntekijöiden mittapuun mukaan. Tämän päivän suhtautumistapa on toisenlainen: emme pyri antamaan perheille

vain sitä mitä meillä on, vaan autamme perhettä käyttämään sitä, mitä heillä itsellään on. (Karppinen 1999, 71).

”Perhe tiiviimmin mukaan päätöksentekoon ja nuoren elämään. Kun nuori lähtee laitoksesta, lastensuojelulaitos jää, mutta perhe toivottavasti säilyy”.

”Ns. koko paketin hoitaminen, eli ei hoideta pelkästään nuorta vaan myös hänen perhettään mahdollisuuksien mukaan, koska perhe ja vanhemmat ovat oleellinen osa nuoren elämää”.

Toivottiin, että omaohjaaja muuttuisi kasvoiksi jo lapsen tai nuoren tutustumiskäynnillä lastensuojelulaitoksessa eli olisi tuolloin paikalla. Koettiin tärkeäksi suunnitella lapselle yksilölliset säännöt arkeen, joita lapsi noudattaa osaston yhteisten sääntöjen lisäksi. Itsenäistymisvalmennus tulisi aloittaa hyvissä ajoin ja suunnitellusti.

”Omaohjaajat voisivat aloittaa itsenäistymisvalmennuksen aikaisemmin ja tehdä sitä tavoitteellisemmin. Lisäksi omaohjaajat voisivat kartoittaa nuortensa tilannetta niin, että nuori alkaisi ottaa pienin askelein vastuuta omista asioistaan, esimerkiksi huolehtisi aamuheräämisistä itse. Tietenkin tilanteesta ja nuoresta riippuen”.

Lasten ja nuoren vastuuttaminen omien asioiden hoitamisesta ja aikatauluista huolehtimisesta onkin koettu tärkeäksi lastensuojelulaitoksessa. Pyrkimyksenä on, että lapsi tai nuori itse oppii näkemään oman toimintansa vaikutuksen ja pyrkii hoitamaan asiat hyvin, sillä hän on se joka siitä eniten hyötyy.

Loppuun sopii vielä erittäin hyvin erään ohjaajan hieno ohje omaohjaajille.

”Kohtele nuorta kuin haluaisit omaa lastasi tai nuortasi kohdeltavan”.

Tähän ajatusta kun pohtii tehdessään työtä omaohjaajana, löytää varmaankin samoja arvoja kun vanhemmuudesta. Myös lastensuojelulaitoksessa ollessaan lapsen ja nuoret tarvitsevat rajoja ja rakkautta, aikaa ja hyväksyntää, neuvoja ja tukea. Omaohjaaja on tässä roolissa tärkeässä roolissa vanhempien ohella tukemassa lapsia ja nuoria kasvussa kohti mahdollisimman hyvää ja onnellista tulevaisuutta.

7 POHDINTA KYSELYN POHJALTA

7.1 Mikä toimii

Lasten ja nuorten mielestä omaohjaaja työ lastensuojelulaitoksessa toimii ”ihan hyvin”. Lapset ja nuoret pystyvät vaikuttamaan riittävästi omiin asioihinsa lastensuojelulaitoksessa. He kokevat saavansa omaohjaajilta tukea, neuvoja ja ohjausta. Omaohjaajan kanssa voi mennä viettämään omaohjaaja-aikaa, vaikka ostoksille tai syömään. Lasten ja nuorten mukaan heidän asioitaan hoidetaan lastensuojelulaitoksessa hyvin.

Vanhemmat kokevat tulevansa kuuluuksi ja heidän mielipidettään kysytään lapsen tai nuoren asioihin liittyen. Lastensuojelulaitoksen ohjaajat ovat samoilla linjoilla kasvatasioissa, säännöissä ja rajoissa kun vanhemmatkin. Lastensuojelulaitokseen voi ottaa yhteyttä, mikäli haluaa jostain asiasta ohjaajien kanssa keskustella. Vanhempien mielestä he ovat saaneet hyvin tietoa lapsen tai nuoren asioista ja kuulumisista lastensuojelulaitoksessa. Vanhemmille on välittynyt tunne, että omaohjaajat välittävät lapsista ja nuorista. Vanhemmat ovat tyytyväisiä yhteistyöhön lastensuojelulaitoksen ja kodin välillä.

Ohjaajien mukaan omaohjaajat vastaavat hyvin lasten tuentarpeisiin ja haasteisiin. Omaohjaajat välittävät lapsista ja tekevät työtä tunteella ja persoonallaan. Ohjaajat työskentelevät kaikkien lasten ja nuorten kanssa, ei vain omaohjattaviensa ja ohjaajien osaamista käytetään kaikkien lasten hyväksi. Ohjaajat kokivat, että työyhteisössä mahdollistetaan omaohjaajasuhteen rakentaminen, omaohjaaja ja lapsi tai nuori saavat riittävästi omaa aikaa olla yhdessä. Yhteistyö omaohjaajien välillä toimii, toiminta on avointa ja lastensuojelulaitoksessa vallitsee hyvä ja avoin keskusteluilmapiiri. Lastensuojelulaitoksessa arvostetaan omaohjaajien työtä. Yhteistyö perheiden kanssa sujuu hyvin, yhteydenpito lastensuojelulaitoksen ja kodin välillä on tiivistä. Yhteistyö ja yhteydenpito eri viranomaisten kanssa sujuu hyvin, viralliset asiat hoidetaan hienosti.

7.2 Mitä on syytä kehittää

Lasten vastauksissa nousi toive, että ohjaajat ymmärtäisivät paremmin nuoria ja ottaisivat heidän mielipiteensä vielä paremmin huomioon. Kaivataan yksilöllisiä toimintatapoja ja joihin kysyttäisiin lapsilta ja nuorilta mielipiteitä. Lapset ja nuoret toivoivat, että heillä olisi mahdollisuus vaikuttaa arjen sääntöihin ja aikatauluihin.

Osittain tämä toteutuukin lastensuojelulaitoksessa esimerkiksi viikoittain pidettävien lasten- ja nuorten tiimien muodossa. Tiimeissä käydään läpi ajankohtaisia teemoja, kerrotaan aikuisten tiimissä päätetyistä asioista, mutta myös kysytään onko lapsilla ja nuorilla jotain asioita mitä haluaisivat vietäväksi aikuisten tiimiin. Myös jos arjen sääntöjä muutetaan, kysytään lapsilta ja nuorilta millaiset säännöt heidän mielestään toimisivat. Yllättävää kyllä, välillä lapsen ja nuoret laativat ”tiukempia” sääntöjä, kun ohjaajat olivat ajatelleetkaan. Tätä omiin sääntöihin vaikuttamista on pyritty myös toteuttamaan yksilötasolla. Lapselta tai nuorelta kysytään millaiset säännöt ja tavoitteet häntä motivoisivat ja mihin hän olisi valmis sitoutumaan. Usein lapsi tai nuori noudattaa paremmin sellaisia sääntöjä, joita on ollut itse mukana laatimassa. Myös lasten ja nuorten oma toiminnan merkitystä korostetaan. Lapsi tai nuori voi omalla hyvällä käytöksellään sekä asioiden hyvällä hoitamisella ja aikataulujen noudattamisella ”ansaita” itselleen esimerkiksi myöhäisemmän sisääntulon ja iltavalvomisajan.

Lapsen toiveita tai mielipidettä tulee aina kysyä silloin, kun ne on todellakin mahdollista ottaa huomioon. On hyvä, että lapsi saa mahdollisuuksien mukaan opetella oman elämän valintojen tekemistä ja hyvän määrittelyä. (Mattila 2011,100).

Myös ohjaajat toivoivat lapsille ja nuorille yksilöllisiä sääntöjä, joita voitaisiin kehittää yhdessä lapsen kanssa. Lasten ja nuorten mielipiteen tulee kuulla ja ottaa huomioon sääntöjä laadittaessa. Kun lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa lastensuojelulaitoksessa, he oppivat tuomaan mielipidettään esiin ja esittämään ehdotuksia. Näin he saavat tärkeän kokemuksen osallisuudesta.

Mikäli lapsi tai nuori tekee jotain sääntöjen vastaisesti tai vaikka jättää sovittua jotain tekemässä, lapset ja nuoret toivoivat asiasta puhuttavan mieluummin kun annetaan

sanktioita. Lastensuojelulaitoksessa on käytäntö, että lapsia ja nuoria pyritään kasvatuksellisin keinoin ja motivoimalla ohjaamaan toiminaan oikein. Joistain asioista on toki hyvä olla selkeät seuraamukset, kuten esimerkiksi sisääntuloajasta myöhästymisestä seuraa seuraavana iltana aikaisempi sisääntuloaika.

Lasten ja nuorten mielestä omaohjaaja-aikojen viettoa pitäisi kehittää. Omaohjaaja-aikoihin tulisi heidän mielestään panostaa aikaa ja rahaa. Omaohjaaja-aikojen viettoa voisi myös suunnitella yhdessä lapsen tai nuoren kanssa. Yhteinen ajanvieton kautta lapsi tai nuori ja omaohjaaja tutustuvat toisiinsa paremmin. Tekemisen lomassa syntyy luontevasti monenlaisia hyviä keskusteluja. Lapsille ja nuorille tekee myös hyvää viettää aikaa aikuisen seurassa ja saada hänen jakamaton huomionsa.

Vanhempien vastauksissa oli toivottu, että omaohjaaja viettäisi enemmän kahdenkeskeistä aikaa lapsen tai nuoren kanssa. Omaohjaaja-ajat onkin jo mainittu kehityskohteena. Myös arjessa omaohjaajan tulisi viettää aikaa omaohjattavan kanssa. Hän voi tarjoutua lapselle tai nuorelle pelikaveriksi vaikka biljardin peluuseen, istua vieressä katsomassa tv:tä, lähteä yhdessä kävelylenkille tai ostoksille, mennä viemään pyykkejä tai hoitaa muita arjen askareita yhdessä. Yhteinen aika voi olla spontaania yhdessä oloa arjessa tai suunniteltua yhteistä aikaa lastensuojelulaitoksen ulkopuolella.

Ohjaajat toivoivat, että omaohjaaja-aikoja pidettäisiin säännöllisesti. Ideana ohjaajilta tuli, että lapsen tai nuoren kanssa tehtäisiin omaohjaaja-ajalla jotain toiminnallista, niin nuori ja ohjaaja näkevät toisistaan mahdollisesti uusia puolia. Omaohjaaja-aikoja voi viettää välillä spontaanisti, mutta myös suunnitellusti.

Lapset ja nuoret haluavat harjoitella itsenäistymiseen liittyviä taitoja, esimerkiksi ruoanlaittoa, asiointia, yhteisillä kulkuneuvoilla kulkemista ja raha-asioiden hoitamista. Ruoanlaittoa lapset ja nuoret pääsevät harjoittelemaan viikoittain, kun on kokkailupäivä. Ruoanlaittovuorossa oleva pari on saanut päättää mitä ruokaa laittavat. Olisi hyvä, että lapsen ja nuoret oppisivat laittamaan helppoja perusruokia, joita on sitten itsenäistyttyä mukava valmistaa. Lapsia ja nuoria kannustetaan kulkemaan esimerkiksi kotilomille julkisilla kulkuneuvoilla. Kulkemisen harjoittelu aloitetaan ohjaajien tuella. Lapsi tai nuori saa mukaansa matkaran esimerkiksi bussimatkaa varten.

Hänen pitää tuoda bussilippu takaisin lastensuojelulaitokseen kotilomilta palattuaan. Tämä on yksi pieni esimerkki rahankäytön ja vastuullisuuden harjoittelussa. Myös viikko- tai kuukausirahan käyttö antaa harjoitusta rahan käyttöön, jospa lapsen ja nuoret oppisivat suunnittelemaan rahakäytön niin, että rahaa riittäisi seuraavaan maksupäivään saakka. Enemmän lasten ja nuorten kanssa voisi harjoitella asiointia, esimerkiksi virastoissa tai puhelimitse. Lapsi tai nuori voi varata vaikka itselleen ajan hammaslääkəriin tai kampaajalle. Taikka käydä verotoimistossa kysymässä kuinka hän voi hankkia verokortin tai kirjastokortin. Ohjaaja voi olla aluksi lapsen tai nuoren tukena ja pikkuhiljaa taidot ja luottamus omaan osaamiseen kasvaa.

Vanhemmat halusivat lasten ja nuorten harjoittelevan arjen taitoja, esimerkiksi ruoanlaittoa, siivoamista, pyykinpesua sekä erilaisia asioimistaitoja sekä sosiaalisia taitoja. Ruoanlaittoa, siivoamista ja pyykinpesua lapset ja nuoret harjoittelevat lastensuojelulaitoksen arjessa viikoittain. Sosiaaliset taidot ovat tärkeä taito elämässä ja niitä harjoitellaan lastensuojelulaitoksen yhteisössä jatkuvasti arjen tilanteissa. Lapsen ja nuoret harjoittelevat sosiaalisia taitoja myös kanssakäymisessä ohjaajan kanssa ja oppivat ohjaajien mallista kuinka erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa toimitaan. Enemmän harjoitusta lapset ja nuoret tarvitsisivat sosiaalisissa tilanteissa lastensuojelulaitoksen ulkopuolisessa elämässä ja vieraampienkin ihmisten kanssa.

Ohjaajien mielestä itsenäistymisharjoitteluun tulisi panostaa enemmän aikaa. Harjoittelu olisi hyvä aloittaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta kaikkia tarvittavia taitoja ehditään harjoitella. Itsenäisyys harjoittelusta tulisi tehdä suunnitelmallista ja säännöllistä. Lapsen tai nuoren vastuuttamiseen omien asioiden hoitamisessa olisi kiinnitettävä enemmän huomiota.

Omaohjaajatyön kehitysideoita kysyttäessä yksi lapsi vastasi, että koulutusta omaohjaajatyöhön. Tässä on kovastikin järkeä. Aina tulisi olla avoimin mielin, lisää oppia tulee työtä tekemällä ja toisten ohjaajien kanssa keskustelemalla. Myös työnohjaukset, kehittämispäivät ja tiimipalaverit ovat hyviä tilaisuuksia pohtia kuinka työtä tehdään ja kuinka sitä voisi kehittää. Koulutuspäiviä lastensuojelulaitoksessa on kiitettävän paljon, joten oppia on tarjolla oman ja yhteisen reflektiivisyyden sekä kouluttajien tuoman tiedon kautta.

Vanhemmat toivat esiin haluavansa, että lapsille ja nuorille löytyisi mielekäs harrastus. Tässä on välillä haasteita, lapsia ja nuoria on hankala saada motivoitua säännölliseen harrastamiseen. Lastensuojelulaitoksessa on lapsille ja nuorille säännölliset liikuntapäivät, jolloin heitä velvoitetaan osallistumaan vaihtelevaan yhteiseen liikuntaan. Lapsilta ja nuorilta kysytään ehdotuksia mitä liikuntaa he haluavat tuolloin harrastaa. Todella hienosti, rakentavasti ja demokraattisesti lapset ja nuoret ovat yleensä päässeet yhteisymmärrykseen, mikä laji on seuraavaksi vuorossa.

Kyrönsepän (1990, 58) mukaan laitoksessa ja osastolla olisi hyvä olla riittävästi toimintaa ja tapahtumia, joihin lapsia milloin houkutellaan, milloin vaaditaan osallistumaan. Aktiivisuutta kehittävä suhtautumis- ja toimintatapa on ottaa lapset mukaan yhteisten asioiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Ohjaajat pohtivat, että kaikkien lasten ja nuorten kanssa tulisi viettää aikaa, huomioitava olisi että myös hiljaisemmat ja aremmat lapset ja nuoret saavat aikaa ja huomiota. Keinoina tähän ovat mm. omaohjaaja-ajat arjen tilanteissa ja suunnitellusti muualla. Myös osaston yhteinen, kaikille suunniteltu tekeminen auttaa hiljaisempia ja vetäytyneimpiä lapsia ja nuoria tulemaan luontevasti mukaan ryhmään.

Vanhempien vastauksissa peräänkuulutettiin myös omaohjaajan selkeää aikuisen roolia, omaohjaajan tulisi olla luotettava ja turvallinen aikuinen, jonka ammatillisuus pitää myös konfliktitilanteissa. Ammatillisuus ja vahva aikuisen rooli on tärkeitä omaohjaajan vahvuuksia. Lastensuojelulaitoksen lapsilla ja nuorilla saattaa olla haasteita tunteiden hallinnassa ja monissa tilanteissa heidän käytöksessään saattaa olla rajujakin ylilyöntejä. Ohjaajan tulisi rajoittaa lasta tai nuorta tilanteessa, mutta myös olla tukena ja turvana tunteiden kuohussa ja pysyä käymään läpi asioita lapsen tai nuoren kanssa kun tämä on siihen valmis. Ohjaajilla on lastensuojelulaitoksessa hyvä työyhteisön tuki. Konfliktitilanteissa ohjaaja saa tukea muilta ohjaajilta ja tilanteet käydään läpi yhteisesti. Hankalista tilanteista pyritään oppimaan vastaisen varalle.

Vanhempien vastauksissa omaohjaajan toivottiin tapaavan lapsen perhettä enemmän ja yhteistä aikaa voisi viettää vaikka toiminnallisten menetelmien kautta. Lastensuojelulaitoksessa on aloitettu kehittämään menetelmää, että lasten ja nuorten perheillä olisi omaohjaajien lisäksi perheohjaaja, joka tekee yhteistyötä omaohjaajien ja per-

heiden kanssa. Perhekäyntejä toteutetaan suunnitellusti omaohjaajan ja perheohjaajan toimesta, perheen toiveet kuunnellen. Tämä on tällaisenaan uusi työmuoto, mutta jo nyt alussa toiminta on otettu hyvin vastaan perheissä ja vanhempien palaute on ollut positiivista. Toiminnallisia menetelmiä toteutetaan esimerkiksi lastensuojelulaitoksen lähimmäispäivissä, lapset ja nuoret ovat voineet esimerkiksi askarrella tai laulaa karaokea yhdessä, joskus on järjestetty toiminnallinen tehtäväratakin. Lähimmäispäivät järjestetään lastensuojelulaitoksessa perinteisesti ennen joulua ja koulun päättäjäisten aikaan.

Ohjaajien mielestä vanhempien mielipiteen kysyminen ja päätöksentekoon mukaan ottaminen lapsen tai nuoren asioissa on tärkeää. Myös ohjaajat toivat molemmat esiin toiveen, että perheitä tavattaisiin useammin. Ohjaajat toivat esiin kehittämisideana säännölliset kotikäynnit lasten ja nuoren perheisiin ja yhteisen ajanvieton lapsen tai nuoren ja tämän perheen kanssa. Perhe otettaisiin aktiivisesti mukaan päätöksentekoon lapsen tai nuoren asioissa. Ajateltaisiin kokonaisuutta eli lasta tai nuorta ja hänen perhettään toimintaa suunniteltaessa. Omaohjaajan halutaan kuuntelevat vanhemman tunteita ja ottavan hänen asenteensa ja arvonsa huomioon. On tärkeää kuulla vanhempia ja heidän tunteitaan. Omaohjaajan avustuksella vanhempi voi käydä läpi sijoitukseen liittyviä tunteitaan ja kysyä askarruttavia kysymyksiä. Perheen arvoja ja asenteita on kunnioitettava sekä pohdittava kuinka niitä on mahdollista toteuttaa lapsen tai nuoren kanssa lastensuojelulaitoksessa. Vanhemmat toivovat myös, että asioista puhutaan heille rehellisesti ja suoraan. Rehellisyys ja avoimuus ovat tärkeitä arvoja omaohjaajan työssä, joita tulee työssä toteuttaa.

Ohjaajat mielestä asetettujen tavoitteiden toteutumisesta tulisi tarkastella säännöllisesti. Pysähtyä pohtimaan missä mennään. Onko missä kohtaa ollaan menossa tavoitteissa, ovatko ne vielä ajankohtaisia vai onko niitä syytä muuttaa, mitkä olisivat mahdollisesti seuraavat tavoitteet. Usein kun katsoo aikaa taaksepäin, näkee lasten ja nuorten edistymistä. Vaikka välillä edistytään pienin askelein ja välillä harppauksin, on hienoa nähdä lasten ja nuorten menevän eteenpäin, kasvavan henkisesti kun fyysisestikin.

8 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA

Opinnäytetyö on elänyt mukana yhteisöpedagogiksi opiskelun aikana aina ideapaperista työn tekemisen kautta aina työn esittelyyn saakka. Opinnäytetyön aihe on minulle rakas ja tärkeä, omaohjaajatyö on iso osa omaa työtäni lastensuojelulaitoksessa. Työn tekemisessä on välillä ollut haasteita matkassa ja suunnitelmaakin piti muuttaa matkan varrella.

Työn tekemistä auttoi, että aihe oli työelämälähtöinen ja oman työni kautta minulle läheinen. Koen, että omaohjaajatyö on todella tärkeää työtä ja halua itsekkin kehittyä omaohjaajana, jotta voin antaa omille ohjattavilleni mahdollisimman paljon hyvää heidän sijoitusaikanaan. Tältä pohjalta oli mielenkiintoista syventyä teoriaan ja kyselyjen vastauksiin. Olen tosi kiitollinen, että sain noin paljon ja hyviä vastauksia nuorilta, heidän vanhemmiltaan ja ohjaajilta.

Kyselyn tulokset lämmittivät myös mieltäni. Päällimmäiseksi jäi kuva, että meillä tehdään hyvää omaohjaajatyötä ja lapset ja nuoret ovat siihen tyytyväisiä, vaikka arjessa kuuleekin usein kaikkea muuta. Vanhemmat kokevat yhteistyön omaohjaajien kanssa toimivana ja haluavat omaohjaajien tapaavan myös koko perhettä. Mahtavaa oli myös aistia ohjaajien vastauksista, että lastensuojelulaitoksessamme tehdään työtä suurella sydämellä, lasten ja perheiden parhaaseen pyrkien, empaattisesti, ratkaisukeskeisesti ja kokonaisvaltaisesti. Lastensuojelulaitoksessa vallitsee myös jatkuvan kehittämisen ilmapiiri. Tässä kehittämistyössä on mukana sujuvassa yhteistyössä koko henkilökunta, työntekijät ja esimiehet.

Opinnäytetyön prosessi on ollut minulle erittäin opettavainen, sisua on tarvittu ja läheisten ja työkavereiden tsemppausta. Mutta nyt opintojen loppusuoralla olen tyytyväinen tehtyyn työhön ja valtavaan oppimäärään, jonka olen saanut opinnäytetyön ja koko opiskelujeni aikana. Koen, että olen oppinut kirjoittamaan paremmin tieteellistä ja ammatillista tekstiä sekä käyttämään tutkivaa ja kehittävää työotetta. Nyt onkin hyvä huokaista ja jättää opinnot taakse, ainakin toistaiseksi. Kääntää uusi sivu elämässä ja keskittyä tekemään työtä, jota haluan tehdä, työtä lastensuojelulaitoksessa kahden nuoren omaohjaajana ja yhden perheen perheohjaajana.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bardy, M (toim.) 2013. Lastensuojelutyön ytimissä. Tampere : Juvenes print - Suomen Yliopistopaino.
- Granfelt, R & Jokiranta, H & Karvinen, S & Matthies, A-L & Pohjola, A. 1999. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Gummerus.
- Huotari, H & Tamski, E-V. 2010. Tammenterhon tarinoita. Kirja valmennuksesta. Tampere: Junsus Print – Tampereen yliopistopaino Oy.
- Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kyrönseppä, U & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY.
- Kyrönseppä, U & Rautiainen, J-M & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Painoporssi Oy.
- Laaksonen, S (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Saarijärvi: Gummerus.
- Mattila, K-P, 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: Bookwell.
- Myllykoski, A-M & Melamies, N. 2004. Itsenäistynyt nuori ja AD/HD. Juva: WS Bookwell Oy.
- Määttä, K (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino
- Oranen, 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä: Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman raportti. Helsinki: Multiprint.
- Pesäpuu ry & Lastensuojelun Keskusliitto. 2012. Uskomme sinuun - usko sinäkin: Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, J & Pihlaja, P (toim.) Ulos umpikujasta. Miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? 1999. Porvoo: WSOY.

Tanskanen & Timonen-Kallio (toim.) 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Tanskanen & Timonen-Kallio. 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.

Taskinen, S. 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro.

Tervonen-Arnkil, K. Toim. 1999. Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.

Toivakka, S & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen! Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Juva: Bookwell.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Konsernin ja lastensuojelulaitoksen omat julkaisut:

Lampinen, V. 2011. Lastensuojelulaitos - Omaohjaajan opas.

Lastensuojelulaitoksen arvot ja toiminta-ajatus, internetsivut.

Lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatuseriaatteet.

Lastensuojelupalvelujen laatukäsikirja ja strategiat.

Perehdytysopas lastensuojelulaitos xxx-osasto.

Sijaishuollon palveluprosessin kuvaus.

Internetsivut:

<http://www.itsetuntemus.fi/narratiivisuus/> (Viitattu 19.4.2014)

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

<FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/ratkaisukeskeinentyoskentely/>

(Viitattu 18.4.2014)

<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/47846d78-7ba4-4934-a12d-c5fa331fd806.aspx>

It-

senäistyvän nuoren roolikartta (Viitattu 20.4.2014)

<https://www.sosiaaliportti.fi/fi->

<FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/verkostokartta/>

(Viitattu

20.4.2014)

<http://www.valtikka.fi/ohjaajille/menetelmapankki/prosesseja-ja->

<toimintamalleja/tulevaisuuden-muistelu> (Viitattu 20.4.2014)

<http://www.suomenart.com/mita-on-art/> (Viitattu 30.4.2014)

LIITTEET

Liite 1. Nuorten kysymykset

Liite 2. Vanhempien kysymykset

Liite 3. Ohjaajien kysymykset

Liite 4. Omaohjaajan opas (päivitetty versio 2014)

LIITE 1

KYSYMYKSIÄ OMAOHJAAJATYÖSTÄ / NUORET

1. Mitä ovat mielestäsi Omaohjaajan tehtävät?
2. Miten toimii hyvä Omaohjaaja?
3. Millaista omaohjaaja-aikaa haluaisit viettää Omaohjaajasi kanssa?
4. Kuinka usein haluaisit viettää Omaohjaaja-aikaa?
5. Mistä asioista Sinä haluaisit keskustella Omaohjaajan kanssa?
6. Millaisista asioista haluaisit Omaohjaajasi keskustelevan vanhempasi / vanhempiesi kanssa?

7. Miten Omaohjaajasi voisi auttaa Sinua omissa tavoitteissasi tai arjessa?

8. Millaisia taitoja tai asioita haluaisit opetella tai harjoitella Omaohjaajan kanssa (esim. itsenäistymiseen liittyviä taitoja)?

9. Kuinka meillä lastensuojelulaitoksessa mielestäsi toimii Omaohjaajatyö?

10. Onko Sinulla jotain ideoita miten Omaohjaajatyötä voisi kehittää paremmin nuorta palvelevaksi?

Kiitos paljon vastauksestasi, mielipiteesi on meille tärkeä!

LIITE 2

KYSYMYKSIÄ OMAOHJAAJATYÖSTÄ / VANHEMMAT

Jokaisella nuorella on pääsääntöisesti nimettynä kaksi omaohjaajaa. Heillä on päävastuu nuoren asioiden hoitamisesta; mm. yhteydenpito nuoren perheeseen tai perheisiin, kouluun, sosiaalitoimeen ja muihin viranomaisiin; nuoren asioiden ja mielipiteiden kuuleminen ja eteenpäin vieminen (esim. ohjaajien tiimiin, palaveriin, vanhemmille); arjessa opastaminen ja tukena oleminen; kannustus ja palautteen antaminen nuorelle, tavoitteiden laatiminen yhdessä nuoren ja perheen kanssa, nuoren palaveriin osallistuminen jne. Omaohjaajat laativat myös kuukausitiivistelmän nuoren asioista joka kuukausi. Puolivuositain omaohjaajat tekevät nuorelle Hoito- ja kasvatussuunnitelman kuullen nuorta, nuoren vanhempia ja opettajia. Tavoitteena on, että omaohjaajat toimivat hyvässä yhteistyössä nuoren perheen kanssa, siksi on tärkeää kuulla teidän mielipiteitänne Omaohjaajatyöstä.

1. Mitä ovat mielestäsi Omaohjaajan tärkeimmät tehtävät?

2. Millaisia asioita haluaisit Omaohjaajan keskustelevan nuoren kanssa?

3. Millaisista asioista Sinä haluaisit keskustella nuoresi Omaohjaajan kanssa?

4. Millaisia taitoja tai asioita haluaisit, että nuoresi harjoittelee Omaohjaajan kanssa (esim. itsenäistymiseen liittyviä taitoja)?

5. Miten mielestäsi Omaohjaaja voi auttaa nuorta hänen omissa tavoitteissaan tai arjen toiminnassa?

6. Millaista tukea Sinä haluaisit itsellesi nuoresi Omaohjaajalta?

7. Kuinka meillä lastensuojelulaitoksessa mielestäsi toimii Omaohjaajatyö (esim. yhteydenpito, tiedon kulku, kuulluksi tuleminen, asioihin vaikuttaminen...)?

8. Onko Sinulla jotain ideoita miten Omaohjaajatyötä voisi kehittää paremmin nuorta ja hänen perhettään palvelevaksi?

Kiitos paljon vastauksestasi, mielipiteesi on meille arvokas!

LIITE 3

KYSYMYKSIÄ OMAOHJAAJATYÖSTÄ / OHJAAJAT

1. Mitä ovat mielestäsi Omaohjaajan tärkeimmät tehtävät?
2. Miten luodaan hyvä luottamussuhde Omaohjaajan ja nuoren välille?
3. Millaisista asioista Omaohjaajan tulisi keskustella nuoren kanssa?
4. Miten Omaohjaaja-aika tulisi mielestäsi toteuttaa?
5. Millaisia taitoja tai asioita on tärkeää harjoitella nuoren kanssa (esim. it-senäistymiseen liittyviä taitoja)?
6. Miten Omaohjaajaparin yhteistyö tulisi mielestäsi toteuttaa?

7. Miten mielestäsi Omaohjaaja voi auttaa ja tukea nuorta hänen omissa tavoitteissaan tai arjen toiminnassa?

8. Millaista tukea Omaohjaaja voi antaa nuoren perheelle?

9. Kuinka meillä lastensuojelulaitoksessa mielestäsi toimii Omaohjaajatyö?

10. Onko Sinulla jotain ideoita miten Omaohjaajatyötä voisi kehittää paremmin nuorta ja hänen perhettään palvelevaksi?

Kiitos paljon vastauksestasi, mielipiteesi on meille tärkeä!